ምዕራፍ አንድ

የኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት መገኛና የሕዝቦች አሠፋፈር

ከምዕራፉ ትምህርት የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች የዚህን ምዕራፍ ይዘቶች ተምራችሁ ካጠናቀቃችሁ በኋላ፦

- የአፍሪካ ቀንድ ሀገራትን ስምና አንፃራዊ መገኛቸውን ትገልፃላችሁ።
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የነበሩ ጥንታዊ መንግሥታትን ትጠቅሳላችሁ።
- በኢትዮጵያ ውስጥ የተከናወኑ ታሪካዊና ፓለቲካዊ ክንዋኔዎችን (ስኬቶችን) ትጠቅሳላችሁ።
- የዘመናዊነት ዋና ዋና ክንዋኔዎች ባድንቆት ትገልፃላችሁ።
- በኢትዮጵያ ውስጥ ተፈጥረው የነበሩ ጥንታዊ መንግሥታትና ዋና ዋና ስኬታማ ክንዋኔዎቻቸውን ታብራራላችሁ።
- በከፍተኛና ዝቅተኛ ሥፍራዎች በሚኖሩ የኢትዮጵያ ሕዝቦች መካከል የአሰፋፈር የባህልና የአኗኗር ዘይቤ ልዩነት መንስኤዎችን ትለያላችሁ።

1.1 የአፍሪካ ቀንድ ሀገራትና መገኛቸው

የንዑስ ርዕሱ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- የአፍሪካ ቀንድ መገኛን ትገልጻላችሁ፡፡
- ሰሳጤ መገኛን (ሰሜን፣ ደቡብ፣ ምዕራብ፣ ምስራቅ) በመጠቀም የአፍሪካ ቀንድ መገኛን ትገልፃላችሁ፡፡
- በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙ ሀገራት ስምን ትጠቅሳላችሁ፡፡
- የአፍሪካን ካርታ በመጠቀም የኢትዮጵያን አንፃራዊ መገኛ ታሣያላችሁ፡፡
- ሰሳጤ (cardinal) መገኛን (ሰሜን፣ ደቡብ፣ ምሥራቅና ምዕራብ) አቅጣጫዎችን በመጠቀም የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ዋና ዋና ከተሞችን ትገልፃላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- አንፃራዊ መገኛ
- የአፍሪካ ቀንድ

አራተኛ ክፍል በነበራችሁ ጊዜ ስለኢትዮጵያ ሕዝቦች ተምራችኋል፡፡ አሁን በአምስተኛ ክፍል ደግሞ ስለ ኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ መገኛ፣ ስለ ሕዝቦችና አሠፋፈራቸው ትማራላችሁ፡፡

◈ የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት አንፃራዊ መገኛ

- አንፃራዊ መገኛ ምን ማለት እንደሆነ ታውቃላችሁ?

አንፃራዊ መገኛ ማለት የአንድን ሥፍራ ወይም ነገር መገኛ በአካባቢው ከሚገኙ ሌሎች ነገሮች ለምሳሌ ተራሮችና ወንዞች ከመሳሰሉት ጋር በማነጻፀር የሚያመለክት ነው፡፡ በከተሞች አካባቢ ትላልቅ ሕንፃዎችን፣ መንገዶችን፣ ድልድዮችን በማነጻፀሪያነት መጠቀም ትችላላችሁ፡፡ አንፃራዊ መገኛን በመጠቀም የአንድን ሥፍራ ወይም ሰፈር መገኛ መግለጽ በጣም ቀላል ይሆናል፡፡

አንፃራዊ መገኛ የአገርን፣ የክልልን ወይም የአህጉርን መገኛ ከየብስ፣ ከውኃ አካላት ወይም ከአጎራባች አገሮች ጋር በማነጻፀር ይገለፃል፡፡ አንፃራዊ መገኛ ከዐበይት አቅጣጫዎች አንፃርም ሊገለጽ ይችላል፡፡ ዐበይት አቅጣጫዎች ሰሜን፣ ምሥራቅ፣ ደቡብና ምዕራብ ይባላሉ፡፡ የዐበይት አቅጣጫዎች ንዑሳን ክፍሎችንም በመጠቀም አንፃራዊ መገኛን መግለጽ ይቻላል፡፡ ለምሳሌ ደቡብ ምሥራቅ ወይም ሰሜን ምዕራብ በማለት መግለጽ ይቻላል፡፡ አንፃራዊ መገኛን ለመለየት የማነጻፀሪያ ነጥቦች እጅግ አስፈላጊ ናቸው፡፡

ተማሪዎች የምትኖሩበትን የአፍሪካ ክፍል አንፃራዊ መገኛ ታውቃላችሁን? ትክክለኛውን መገኛ ግለጹ፡፡ ተማሪዎች የምትኖሩበት የአፍሪካ ክፍል አንፃራዊ መገኛ ስያሜ የአፍሪካ ቀንድ ይባላል፡፡ ለምን ይመስላችኋል?

ይህ አካባቢ የአፍሪካ ቀንድ የሚለውን ስያሜ ያገኘው በተፈጥሮ ካለው ቅርጽ አኳያ ነው፡፡ በምስል 1.1 እንደምትመለከቱት የአካባቢው ቅርጽ ልክ ቀንድ ይመስላል፡፡ በዚህም የአፍሪካ ቀንድ የሚል ስያሜ ተሰጥቶታል፡፡

ምስል 1.1 ወደ ሕንድ ውቅያኖስ የገባውን የአፍሪካ ቀንድ ክፍል የሚያሳይ የሳተላይት ፎቶግራፍ

የአፍሪካ ቀንድ በአፍሪካ አህጉር በየትኛው አካባቢ ይገኛል?

የአፍሪካ ቀንድ የሚገኘው በምሥራቃዊ አፍሪካ ነው:: ይህ ክፍል የአህጉሩ ምሥራቃዊ ጫፍ አካል ነው:: የአፍሪካ ቀንድ የሾለ ቅርጽ ይዞ ወደ አረብ ባሕር ይገባል (ምስል1.1 ተመልከቱ):: በሰሜን ምሥራቅ ከቀይ ባሕርና ከኤደን ባሕረ ሰላጤ ጋር ይዋሰናል:: ከዚሁ ሥፍራ በስተደቡብ ምሥራቅ ደግሞ የሕንድ ውቅያኖስ ይገኛል::

የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ኩታ ገጠም ናቸው:: ሶማሊያ የምትገኝበት ሥፍራ ወደ ሕንድ ውቅያኖስ የገባ ነው:: ይህ የሶማሊያ ክፍል የኤደን ባሕረ ሰላጤንና ቀይ ባሕርን ከሕንድ ውቅያኖስ ይለያል:: የዚህም ሥፍራ ቅርጽ ቀንድ ይመስላል:: ስለዚህ የአፍሪካ ቀንድ የሚለው ስያሜ የተገኘው ከዚህ ቅርጹ ነው ማለት ይቻላል::

◈ የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት

- የሚከተለውን ካርታ በጥሞና በመመልከት የአፍሪካ ቀንድ ሀገራትን መዘርዘር ትችላላችሁን?

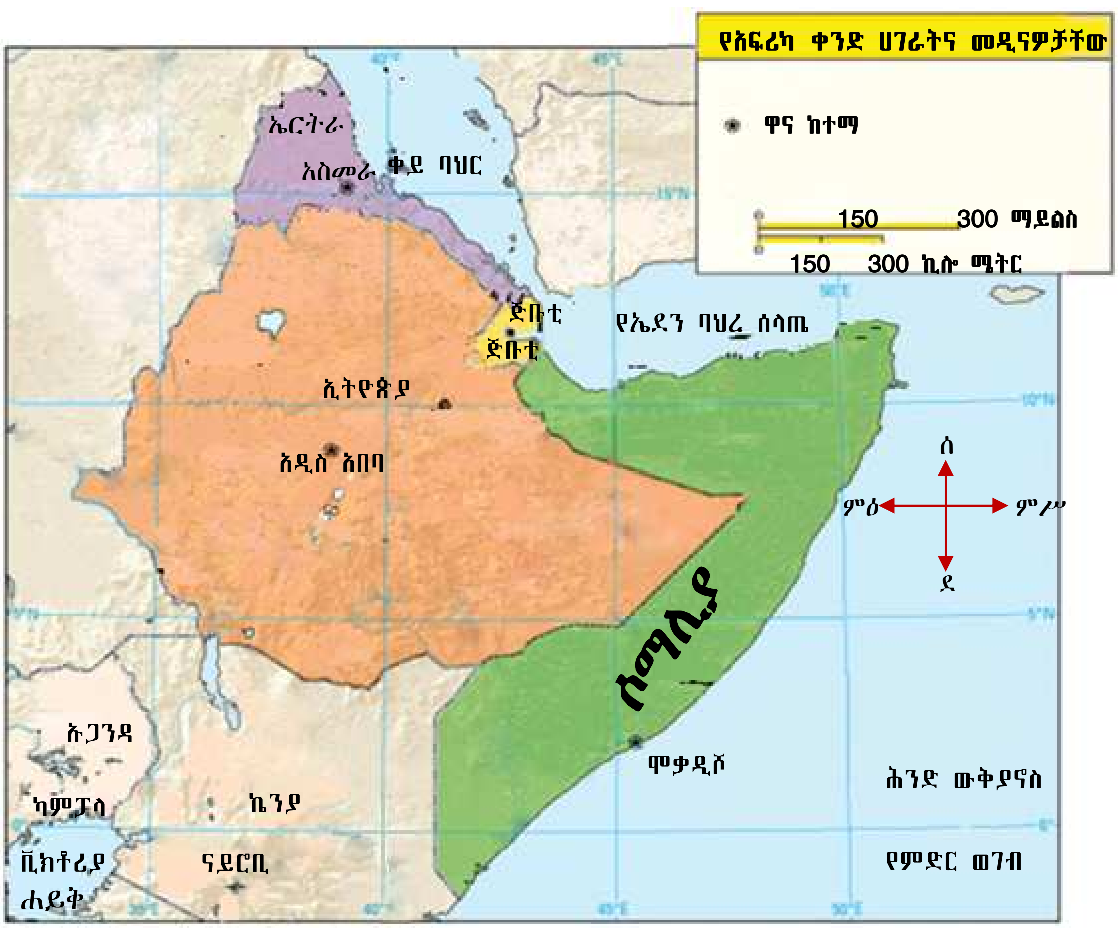

ምስል 1.2 የአፍሪካ ቀንድ ሀገራትና መዲናዎቻቸው

የአፍሪካ ቀንድ አራት ሀገራትን ያካትታል:: የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት የሚባሉት ኢትዮጵያ፣ ሶማሊያ፣ ጅቡቲና ኤርትራ ናቸው::

ሰንጠረዥ 1.1 የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ስፋት፣ ዋና ከተሞቻቸውና ዋና ከተሞቻቸው ከአዲስ አበባ ያላቸው ርቀት

የአፍሪካ ቀንድ ሀገሪት	ስፋት በካሬ ኪ.ሜ	ዋና ከተማ	ዋና ከተሞች ከአዲስ አበባ ያላቸው ርቀት በኪ.ሜ
ኢትዮጵያ	1,106,000	አዲስ አበባ	-
ሶማሊያ	637,657	ሞቃድሾ	1070
ኤርትራ	117,400	አሥመራ	1080
ጅቡቲ	23,200	ጅቡቲ	782

- **የአፍሪካን ቀንድ የሚያዋስኑ ሀገራት እነማን ናቸው?**

ከአፍሪካ ቀንድ ጋር የሚዋሰኑ ሁለት ሀገራት አሉ:: እነዚህም ኬንያና ሱዳን ናቸው:: ሱዳን የአፍሪካን ቀንድ በስተምዕራብ የሚያዋስን ሲሆን፣ኬንያ ደግሞ ከአፍሪካ ቀንድ በስተደቡብ ይገኛል::

የክለሳ ጥያቄዎች1.1

ክንውን

ሀ. በዕውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- አንፃራዊ መገኛ ምን ማለት ነው?
- አንፃራዊ መገኛን ማወቅ ለምን ይጠቅማል?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- የአፍሪካን ንድፍ ካርታ ሳሉ::
- በካርታችሁ ላይ የአፍሪካን ቀንድ አመልክቱ::

  ቀይ ባሕርን፣ የአረብ ባሕርን፣ የኤደን ባሕረ ሰላጤንና የሕንድ ውቅያኖስንም አካቱ::

የአፍሪካን ቀንድ ሀገራት በስፋታቸው ቅደም ተከተል በተሰጡት ክፍት ቦታዎች ላይ አስፍሩ::

1ኛ ______________________

2ኛ ______________________

3ኛ ______________________

4ኛ ______________________

- የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች በትክክለኛ መረጃዎች ሙሉ::

የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት	ዋና ከተሞቻቸው
	አሥመራ
ጅቡቲ	
	አዲስ አበባ
ሶማሊያ	

1.2 የኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ሕዝቦች ታሪክና አሰፋፈር

የንዑስ ርዕሱ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙትን ዋና ዋና የቅሪተ አካላትና ቅሪተ ቁስ መገኛዎችን ትለያላችሁ፡፡
- የቅሪተ አካላት ግኝቶችን የጊዜ ቅደም ተከተልና ጥቅማቸውን ለይታችሁ ትናገራላችሁ፡፡
- በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙ ዋና ዋና ሀይማኖቶችን አመጣጥና ሽፋንን ትገልፃላችሁ፡፡
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ ያለው የሃይማኖት መቻቻል የረጅም ጊዜ ታሪክ ያለው መሆኑን በመገንዘብ አድናቆታችሁን ትገልፃላችሁ፡፡
- ኢትዮጵያ የብዙ እምነት ተከታይ ሀገር መሆኗን በመገንዘብ ትገልፃላችሁ፡፡
- ስጥንታዊ የኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ መንግሥታት ያላችሁን አድናቆት ትገልፃላችሁ፡፡
- ጥንታዊ የኢትዮጵያ መንግሥታት ታሪካዊና ፓለቲካዊ ክንዋኔዎች ትለያላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ሥልጣኔ
- ቅሪተ አካል
- ቅሪተ ቁስ

◈ የሰው ልጅ ዘር፣የቅሪተ አካልና ቅሪተ ቁስ መገኛዎች በኢትዮጵያና በኬንያ

1. የሰው ልጅ ዘር መገኛ

- ተማሪዎች የሰው ልጅ ዘር መገኛ የት እንደሆነ ግለጹ፡፡

አህጉራችን አፍሪካ በተለይም በአፍሪካ ቀንድ ኢትዮጵያና ኬንያ የሰው ልጅ ዘር መገኛ መሆናቸውን የተለያዩ የቅሪተ አካላት ግኝቶች ይጠቁማሉ፡፡ ይህ ጥቆማ በተለያዩ ግኝቶች የተደገፈ ነው፡፡ የቅሪተ አካላትና የቅሪተ ቁስ ተመራማሪዎች (Archeologists) ይህንን በተገቢ ሁኔታ ያስረዳሉ፡፡ ተማሪዎች የምታውቁት የቅሪተ አካላትን ስም ለመዘርዘር ሞክሩ፡፡ የተለያዩ ተመራማሪዎች የተለያዩ ቅሪተ አካላትን አግኝተዋል፡፡ ለምሳሌ የኢትዮጵያዊው የቅሪተ አካላትና ቅሪተ ቁስ ተመራማሪ ግኝት ምን እንደሆነ ታውቃላችሁ? እስኪ ቀጥሎ ያለውን ውስን ጥናት አንብቡ፡፡

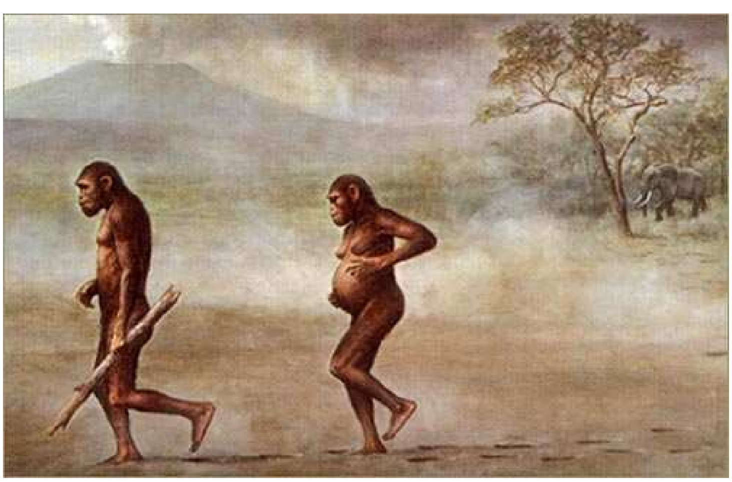

ምስል 1.3 ጥንታዊ ሰዎች

ምስል 1.3 በጥሞና ከተመለከታችሁ በኋላ ለሚከተሉት ጥያቄዎች መልስ ስጡ፡፡

- በምስል 1.3 ላይ የሚታየው ጥንታዊ ሰው በእጁ የያዘው ምንድን ነው?
- ለምን ተግባር ይጠቀምበት ነበር?

ውስን ጥናት

ዶክተር ዮሐንስ ዘረሰናይ ኢትዮጵያዊ የቅሪተ አካላትና ቅሪተ ቁስ ተመራማሪ (archeologist) ናቸው፡፡ ዲኪካ ከሚባል ሥፍራ የጥንታዊ ሴት ቅሪተ አካል ቆፍረው ያወጡ ጠቢብ ናቸው፡፡ የቅሪተ አካሏ ስምም ሰላም የሚል መጠሪያ ተሰጥቷታል። የሰላም ቅሪተ አካል የተገኘው በ1998 (እ.ኤ.አ በ2006 ዓ.ም) ነበር፡፡ ሰላም ከ3,300,000 ዓመታት በፊት የኖረች ሕጻን ሴት ልጅ ነበረች፡፡ በሕጻንነት ዕድሜ የሞተች ቢሆንም ሰላም ድንቅነሽ ከመፈጠሯ ከ120,000 ዓመታት በፊት የኖረች ናት፡፡ (ሰንጠረዥ 1.2 ተመልከቱ)፡፡

ምስል 1.4 ዶ/ር ዮሐንስ ዘረሰናይ

2. የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች

- የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎችን ታውቃላችሁ?
- በቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች ምን ዓይነት ተግባራት ይከናወናሉ?

የጥንታዊ ሰው ቅሪተ አካላት ተቆፍረው የሚገኙባቸው ቦታዎች የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች በመባል ይታወቃሉ፡፡ አርዲ፣ ኢዳልቱ፣ ድንቅነሽ(Lucy) እና ሰላም የጥንታዊ ሰዎች ቅሪተ አካላት ናቸው፡፡ እነዚህ ማስረጃዎች ከተለያዩ የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች በቁፋሮ የተገኙ ናቸው፡፡

ምስል 1.5 ተመራማሪዎች በቅሪተ አካል ፍለጋ ላይ

ሀ. የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች በኢትዮጵያ

- ድንቅነሽ እና ሰላም የት አካባቢ እንደተገኙ ታውቃላችሁ?

በኢትዮጵያ አያሌ የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች አሉ፡፡ እነዚህ ቦታዎች የሚገኙት በአገሪቱ የተለያዩ አካባቢዎች ነው፡፡ እጅግ ታዋቂ የሆኑ የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች የሚገኙት በሰሜን ምሥራቅ ኢትዮጵያ በተለይም በአፋር ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ነው፡፡ አርዲ፣ ኢዳልቱ፣ ድንቅነሽ (Lucy) ሰላም በመባል የሚታወቁት ቅሪተ አካላት በቁፋሮ የተገኙት ከአፋር ክልል ነው፡፡ የቅሪተ አካላት ዕድሜና የተገኙበት ዘመን የተለያየ ነው፡፡ ቅሪተ አካላቱ የተገኙባቸው ሥፍራዎችና ዕድሜያቸው ከዚህ በታች በቀረበው ሰንጠረዥ የተካተቱ ስለሆነ መረጃዎቹን በጥሞና ተመልከቱ፡፡

ሰንጠረዥ 1.2 ከአፋር የተለያዩ ስፍራዎች በቁፋሮ የተገኙ ቅሪተ አካላትና እድሜያቸው፡፡

የቅሪተ አካል ስም	የቅሪተ አካል መገኛ ሥፍራ	ዕድሜ	የተገኘበት ዘመን
አርዲ	አራሚስ	4,400,000	1986 (እ.አ.አ 1994) ዓ.ም
ኢዳልቱ	ሄርቶ	160,000	1995 (እ.አ.አ 2003) ዓ.ም
ድንቅነሽ (Lucy)	ሐዳር	3,180,000	1966 (እ.አ.አ 1974) ዓ.ም
ሰላም	ዲኪካ	3,300,000	1998 (እ.አ.አ 2006) ዓ.ም

በሰንጠረዥ 1.2 የተመለከቱ ቅሪተ አካላት የተገኙት በአፋር ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ውስጥ ቢሆንም፣ በሌሎችም የሀገራችን ክልሎች የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች እንዳሉ ይታወቃል፡፡ ለምሳሌ በኦሮሚያ ክልል በምዕራብ ሸዋ ዞን መልካ ቁንጡሬ በመባል የሚታወቅ የቅሪተ አካል መገኛ ሥፍራ አለ፡፡ ይህ ሥፍራ ከአዲስ አበባ ወደ ቡታጅራ በሚወስደው መንገድ 50 ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ ይገኛል፡፡ በደቡብ ብሔር፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልላዊ መንግሥትም ሌሎች የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች አሉ፡፡ ኬንያ ድንበር አካባቢ ሌሎች የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች እንዳሉ ይታወቃል፡፡

ለ. የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች በኬንያ

በኬንያ የተለያዩ አካባቢዎች የጥንታዊ ሰው ቅሪተ አካልና ቅሪተ ቁስ መገኛ ሥፍራዎች አሉ፡፡ ነገር ግን በርካታ ቅሪተ አካልና ቅሪተ ቁስ የተገኘበት ታዋቂ ሥፍራ ከቱርካና (ሩዶልፍ) ሐይቅ ዳርቻ ይገኛል፡፡ ኮቢ ፎራ ይባላል፡፡ ቱርካና በሐይቁ ዳርቻ የሠፈረ ማኅበረሰብ መጠሪያ ነው፡፡ በዚህ ሥፍራ ከ1930ዎቹ ጀምሮ አራት የአንድ ቤተሰብ ምሁራን በምርምር ላይ ተሰማርተው በርካታ ቅሪተ አካልና ቅሪተ ቁስ አሰባስበዋል፡፡ እነርሱም ሉዊ ሊኪና ባለቤቱ ሜሪ ሊኪ፣ እንደዚሁም ልጃቸው ሪቻርድ ሊኪና ባለቤቱ ሚቭ ሊኪ ናቸው፡፡ በኮቢ ፎራ ከተገኙ በርካታ የጥንታዊ ሰው ቅሪተ አካልና ዕድሜ ጠገብ የድንጋይ መሣሪያዎች መካከል በ1987 (እ.አ.አ 1995) ዓ.ም በሚቭ ሊኪ የተገኘው ቅሪተ አካል ተጠቃሽ ነው፡፡ በኮቢ ፎራ የተገኘው የጥንታዊ ሰው ቅሪተ አካል ዕድሜ ከ3.2 — 3.5 ሚሊዮን የሚገመት ሲሆን አውስትራሎፒተከስ አናመንስስ የሚል ሳይንሳዊ መጠሪያ ተሰጥቶታል፡፡ አናመንስስ "አናም" ከሚለው ስያሜ ከቱርካና ቋንቋ የተገኘ ሲሆን ትርጉሙም ሐይቅ ማለት ነው፡፡

ከላይ ከተመለከቱት መረጃዎች ኢትዮጵያና ኬንያ በአፍሪካ ቀንድ ቀዳሚ የቅሪተ አካላት መገኛ ሀገራት መሆናቸውን ያሳያሉ፡፡ ይህም ኢትዮጵያን ከአፍሪካ ቀንድ ልዩ ያደርጋታል፡፡ ኢትዮጵያ የጥንታዊ ሰዎች ቀደምት መኖሪያ አካባቢ እንደነበረች ማረጋገጥ ተችሏል፡፡ በአሁኑ ወቅት በተለያዩ የአፍሪካ ሀገሮች የሚገኙ ሕዝቦች

ቀደምት መነሻ ኢትዮጵያ እንደነበረ ታውቋል:: በአካባቢያችሁ የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች ካሉ በአካል ተገኝታችሁ ለመጎብኘትና ለእነዚህ ታሪካዊ ቅርሶች ጥበቃና ልማት የበኩላችሁን ጥረት አድርጉ::

◈ የክርስትናና የእስልምና ሃይማኖቶች አመጣጥ በአፍሪካ ቀንድ ሀገራት

1. ክርስትና

- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙ ሃይማኖቶች የትኞቹ ናቸው?
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙ ሃይማኖቶች እንዴት እንደመጡ አስረዱ::

የክርስትና ሃይማኖት ወደ ኢትዮጵያ የገባው በ330 ዓመተ ምሕረት አካባቢ ነበር:: ይህን ሃይማኖት በማስተማር ያስፋፉት አባ ፍሬምናጦስ በመባል ይታወቃሉ:: በኢትዮጵያ ለመጀመሪያ ጊዜ የተቋቋመው ቤተ ክርስቲያን አክሱም ጽዮን ማርያም ይባላል:: ክርስትናን በኢትዮጵያ የተቀበለ የመጀመሪያው የአክሱም ንጉሥ ኢዛና ነበር:: አባ ፍሬምናጦስ ደግሞ የመጀመሪያው የኢትዮጵያ ጳጳስ ነበሩ:: ፍሬምናጦስ የጵጵስና ማዕረግ ሲቀበሉ ስማቸው ተቀይሮ አቡነ ሰላማ ተብሏል:: ከዚህ በኋላ የክርስትና ሃይማኖት ወደ ሌሎች የሀገሪቱ ክፍሎች ቀስ በቀስ ሊስፋፋ ችሏል::

- የክርስትና ሃይማኖት ተከታዮች ክርስቲያኖች በመባል ይታወቃሉ::
- የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ደግሞ ሙስሊሞች ይባላሉ::

2. እስልምና

- የእስልምና ሃይማኖት ለመጀመሪያ ጊዜ ወደ አፍሪካ ቀንድ ሀገራት እንዴት መጣ?

የእስልምና ሃይማኖት የተመሠረተው በደቡብ አረቢያ ነበር:: የሃይማኖቱም መሥራች ነቢዩ መሐመድ ነበሩ:: ይሁን እንጂ በወቅቱ የነበሩት የመካ መሪዎች ሃይማኖቱን ስላልተቀበሉት የመጀመሪያዎቹን የሃይማኖቱን ተከታዮች ጭካኔ በተሞላበት ሁኔታ አሰቃይተዋቸዋል:: ይህን በውል የተገነዘቡት ነቢዩ መሐመድ ጥቂት ተከታዮቻቸውን ከጥቃቱ ለማዳን ወደ ኢትዮጵያ ልከዋቸዋል:: ኢትዮጵያ ከገቡበት ጊዜ ጀምሮ ወደ መካ እስከተመለሱበት ጊዜ ድረስ ከኢትዮጵያ የክርስትና እምነት ተከታዮች ጋር በደስታና በተድላ ኖረዋል:: የእስልምና ሃይማኖትም በኢትዮጵያ የተስፋፋው ከሰባተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ ነው:: ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የእስልምናና የክርስትና ሃይማኖቶች ተከታዮች በኢትዮጵያ በሰላም መኖራቸው ይታወቃል:: በዚህም ምክንያት ኢትዮጵያ ክርስቲያኖችና ሙስሊሞች አብረው በሰላም የሚኖሩባት ሀገር ናት::

ስለዚህ በሁለቱ ሃይማኖቶች ተከታዮች መካከል ተከባብሮና ተፈቃቅሮ የመኖር ባህል መሠረት የጣለው ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ነው:: አሁን ባለንበት ዘመንም የሁለቱ ሃይማኖቶች ተከታዮች ይከባበራሉ፤ በፍቅር አብረው ይኖራሉ፣ በበዓላት ይገባበዛሉ፣ የእንኳን አደረሳችሁ የምኞት መግለጫ መልዕክቶች ይለዋወጣሉ:: በችግርና በደስታ ወቅት ይረዳዳሉ:: በአገራቸው የሚነሣ ጠላትን በአንድነት ይመክታሉ:: ለሀገራቸው ዕድገትና ብልጽግና የጋራ ራዕይ ሰንቀው በአንድነት ይሠራሉ:: ይህም ኢትዮጵያ የብዙ ሃይማኖት ተከታዮች በአንድነት የሚኖሩባት ሀገር መሆኗን ያሳያል:: ይህ የአኗኗር ሥርዓት የኢትዮጵያ ሕዝቦች ሠናይ ባህል መገለጫ በመሆኑ ማክበርና አጠናክሮ መቀጠል በጣም አስፈላጊ ነው::

የክለሳ ጥያቄዎች 1.2

ክንውን ሀ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- በኢትዮጵያ ክርስቲያኖችና ሙስሊሞች መካከል ሰፍኖ የቆየው የወንድማማችነትና በሰላም አብሮ የመኖር ግንኙነት ያስገኘው ጠቀሜታ ምንድን ነው?
- የሃይማኖቶች መቻቻል ለምን ያስፈልጋል?
- በኢትዮጵያ የሃይማኖት መቻቻል እንዲጎለብት የእናንተ አስተዋጽዖ ምን መሆን አለበት?
- ኢትዮጵያውያን የሃይማኖት ልዩነታቸው ኢትዮጵያዊ አንድነታቸውን ሳያጠፋባቸው፣ ኢትዮጵያዊ አንድነታቸው ሃይማኖታዊ ልዩነታቸውን ሳያጠፋባቸው ልዩነትን በአንድነት፣ አንድነትን በልዩነት እንዴት አቻችለው እንደኖሩ ተወያዩበት::
- የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች ሲባል ምን ማለት ነው?
- ቅሪተ አካላት ምንድን ናቸው?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በአፍሪካ ቀንድ ኢትዮጵያን ልዩ የሚያደርጓትን ነገሮች ዘርዝራችሁ በመጻፍ በክፍላችሁ የማስታወቂያ ሰሌዳ ላይ ለጥፉ::
- የሌሎች ቡድኖችን ሥራዎች በማጥናት በክፍል ውስጥ በሚደረገው ውይይት ላይ በንቃት ተሳተፉ::
- በሠንጠረዥ 1.2 የቀረቡትን ቅሪተ አካላት በዕድሜ ቅደም ተከተል ከትልቅ ወደ ትንሽ አስቀምጡ፡
- ከዕድሜ አንጻር ለዘመናዊ ሰው ቅርበት ያለው የትኛው ቅሪተ አካል ነው?

◈ጥንታዊ የኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት መንግሥታት

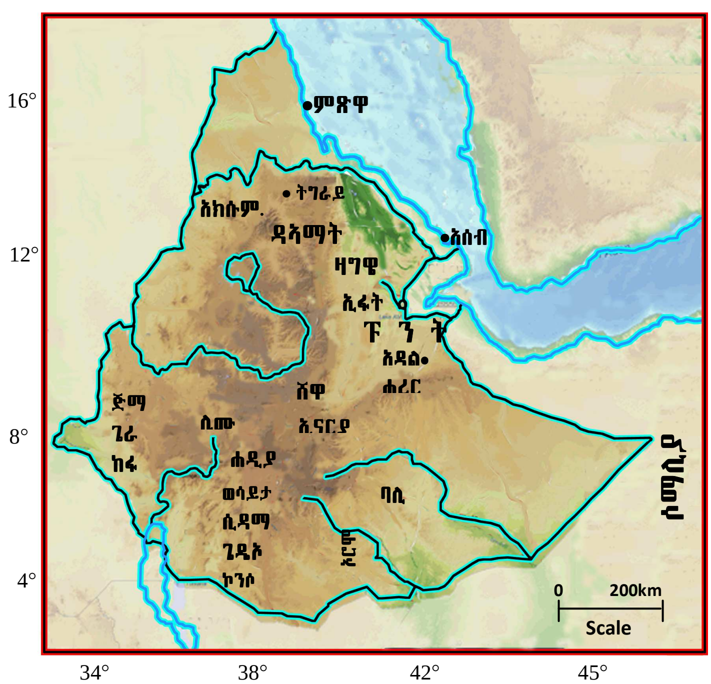

ምስል 1.6 የኢትዮጵያ ጥንታዊ መንግሥታት

ኢትዮጵያ በአፍሪካ ውስጥ መንግሥት አስቀድሞ ከተመሠረተባቸው ጥቂት አገሮች መካከል አንዷ ናት:: በጥንት ጊዜ በኢትዮጵያ አያሌ መንግሥታት ነበሩ::

- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ አካባቢ የነበሩ ጥንታዊ መንግሥታትን ዘርዝሩ::
- ጥንታዊ መንግሥታት የነበሩበትን አካባቢ ግለጹ::

1. ፑንት

ፑንት በኢትዮጵያ እንዲሁም በአፍሪካ ቀንድ የተመሰረተ ቀደምት መንግሥት ነበር:: ይህ መንግሥት ከአራት ሺህ ዓመታት በፊት በክልሉ ተመሥርቶ እንደነበር ታውቋል:: የፑንት መንግስት ዳር ድንበር የአሁኖቹን የአፍሪካ ቀንድ አገሮች ያጠቃልል ነበር:: ፑንት ከጥንታዊ ግብጻውያን ጋር የንግድ ግንኙነት ነበረው:: በዚህም ምክንያት የግብጽ የንግድ መርከቦች በተደጋጋሚ ወደ ፑንት ይመላለሱ ነበር:: ዕጣንና ከርቤም ከፑንት ይገዙ ነበር:: ጥንታዊ ግብጻውያን ሁለቱን የእጣን ዓይነቶች ለአምልኮ ሥርዓታቸው ይጠቀሙባቸው ነበር:: በቤተ መቅደሶቻቸውም እነዚሁኑ የእጣን ዓይነቶች ያጨሱ እንደነበር የታሪክ መዛግብት ያስረዳሉ::

2.ዳኣማት

- የዳኣማት መንግሥት መቀመጫው የት ነበር?

ዳኣማት ከ2,500 ዓመታት በፊት በሰሜናዊ ኢትዮጵያ የነበረ መንግስት ነው:: የዳኣማት ማዕከል የነበረበት ሥፍራ ከዛሬዋ አክሱም ከተማ በስተደቡብ ነበር:: የዳኣማት መንግስት ከደቡብ አረቢያ ነዋሪዎች ጋር የጠበቀ ግንኙነት ነበረው:: የዳኣማት ንጉሥ መጠሪያ ሙካሪብ ይባል ነበር:: ይህ መጠሪያ ፖለቲካዊና ሃይማኖታዊ ማዕረግ ነበር:: የደቡብ አረቢያ መሪዎችም ይህንኑ የማዕረግ ስያሜ ይጠቀሙበት ነበር:: በዚህም በሁለቱ ክልሎች መካከል የጠበቀ ግንኙነት እንደነበር ማወቅ ይቻላል::

3.አክሱም

- የአክሱም መንግሥት መገኛ የት ነበር?
- ስለ አክሱም ምን ምን ነገሮች ታውቃላችሁ?

አክሱም በትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ውስጥ ከሚገኙ ከተሞች አንዷ ናት:: አክሱም በአንድ ወቅት የኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ አካባቢዎች መዲና ነበረች:: በቀድሞ የታሪክ ወቅት ጥንታዊ መንግሥቱም ሆነ ዋና ከተማው አክሱም በመባል ይታወቁ ነበር:: ከዚህ በታች ያለውን ሐውልት ተመልከቱ:: ይህ ሐውልት የጥንቱን አክሱም ዘመን ሥልጣኔን ይወክላል::

ምስል 1.7 የአክሱም ሐውልት

በሥዕሉ ላይ ከሚታየው የአክሱም ሐውልት ጋር ተመሳሳይ የነበረ አንድ ሐውልት ቆሞ ከነበረበት ሥፍራ ከዛሬ ሰባ ዓመታት በፊት ተነቅሎ ወደ ሌላ ሀገር ተወስዶ ነበር:: ይሁንና በ1997 ዓ.ም ወደ ሀገሩ ተመልሶ በቀድሞ ሥፍራው እንዲቆም ተደርጓል:: አስደናቂ ተግባር አይመስላችሁምን?

1. ስመሆኑ ሐውልቱ ተወስዶ የነበረው ወደ የትኛዋ ሀገር ነው?
2. ያች ሀገር በዚያን ዘመን ከኢትዮጵያ ጋር ምን ዓይነት ግንኙነት ነበራት?
3. ሐውልቱን ከቆመበት ሥፍራ አስነቅሎ ወደዚያች ሀገር ያስወሰደው ማነው?
4. ሐውልቱ ወደዚያች ሀገር የተወሰደው ለምን ዓላማ ነበር?
5. በመጨረሻ ሐውልቱ ወደ ሀገሩ እንዲመለስ ለማድረግ የተቻለው እንዴት ነው?

ፋሽስት ጣሊያን ሀገራችንን በወረረበት ወቅት በሙሶሎኒ ትዕዛዝ የአክሱም ሐውልት ከቆመበት ተነቅሎ ወደ ሮም ተወስዶ ከረዥም ጊዜ ዲፕሎማሲያዊ ድርድር በኋላ ወደ ኢትዮጵያ ሲመለስ ችሏል::

አክሱም እንደ መንግሥት የተቋቋመው በ150 ዓመተ ዓለም ነበር፡፡ በዚያን ዘመን የአክሱም ግዛት የአሁኖቹን የትግራይ፣ የአማራ፣ የአፋር፣ የቤኒሻንጉል ጉሙዝ ክልላዊ መንግሥታትንና የኤርትራን ደቡባዊ ክፍል ያጠቃልል ነበር፡፡

የአክሱማውያን ምጣኔ ሀብት የተመሠረተው በግብርና ላይ ነበር፡፡ በኋላ ግን ንግድ ዋነኛ የአክሱማውያን መሪዎች የገቢ ምንጭ ሊሆን ችሏል፡፡ በቀይ ባሕር ላይ ጥንታዊዋ የአዱሊስ ወደብ ዋነኛዋ የንግድ ማዕከል ነበረች፡፡

በወቅቱ የአክሱማውያን ማኅበረሰብ ገበሬዎችን፣ የመሬት ከበርቴዎችን፣ ነጋዴዎችንና ባሪያዎችን ያካተተ ነበር፡፡ አክሱማውያን ከፍተኛ የቴክኖሎጂ አቅም ነበራቸው፡፡ በዚህም የተነሣ መርከቦች፣ አብያተ መንግሥታት፣ ቤተ መቅደሶችና ሐውልቶች መገንባት ችለው ነበር፡፡ ሐውልቶቹ የተቀረጹት ከትላልቅ ቋጥኞች ነበር፡፡ የአክሱማውያን ሐውልቶች በአሁኑ ወቅት በአክሱም ከተማ ቆመው ይታያሉ፡፡ ሐውልቶቹ ለሀገራችን በቱሪስት መስህብነት ያገለግላሉ፡፡

በታሪክ ሂደት ውስጥ የአክሱም መንግሥት ከስምንተኛው ምዕተ ዓመት መጀመሪያ አንስቶ ሊዳከም ችሏል፡፡ ለአክሱም መንግሥት መዳከም የተለያዩ ምክንያቶች ይጠቀሳሉ፡፡ ከእነዚህ ምክንያቶች መካከል አንዱ የአረብ ሙስሊሞች መነሣትና በቀይ ባሕር ንግድ ላይ ተፎካካሪ ሆኖ መገኘት ነበር፡፡ በዚህ ፉክክር ወቅት አረቦች የአዱሊስን ወደብ አወደሙ፡፡ ስለዚህ አክሱማውያን ከንግድ ሲያገኙ የነበረውን ገቢ በማጣታቸው ኃይላቸው ተዳከመ፡፡ ከውስጥም ተቀናቃኞች ተነሥተው ነበር፡፡ እነርሱም የቤጃ አርብቶ አደሮች ነበሩ፡፡ የቤጃ አርብቶ አደሮች በአክሱም መንግሥት ላይ ወረራ ማካሄድ ችለው ነበር፡፡ በተጠቀሱት ምክንያቶች የተነሣ የአክሱም መንግሥት ተዳክሟል፡፡ ይሁን እንጂ ይህ የተዳከመው የአክሱም መንግሥት በኢትዮጵያ አቆጣጠር እስከ 1142 ዓመተ ምሕረት ድረስ መቆየት ችሏል፡፡ የመጨረሻ የአክሱም ንጉሥ የነበረው ድል ነአድ ቀስ በቀስ እየተጠናከረ በመጣ ገዥ መደብ ከሥልጣን ተወግዷል፡፡ የአክሱም ሥርወ መንግሥትም ሥልጣኑን ለቋል፡፡

4. ዛግዌ

- የዛግዌ መንግሥት መቀመጫ የት ነበር?
- የዛግዌ መንግሥትን ከቀደሙት መንግሥታት ልዩ የሚያደርገው ነገር ምንድን ነው?

የአክሱምን የመጨረሻ ንጉሥ ከሥልጣኑ ያስወገደው የገዥ መደብ ከአገው ሕዝቦች የተነሣ ነበር ፡፡ አገዎች የኩሽ ቤተሰብ ቋንቋ ተናጋሪ ሕዝቦች ናቸው፡፡ በወቅቱ የተጠናከረው ገዥ መደብ ዛግዌ የተሰኘ ሥርወ መንግሥት አቋቋመ፡፡ የዚህ መንግሥት ዋና ከተማም አደፋ ትባል ነበር፡፡ አደፋ በሰሜን ወሎ ቡግና ወረዳ የምትገኝ ከተማ ነበረች፡፡ አደፋ በኋላ ሮሃ ቀጥሎም ላሊበላ የሚል ስያሜ ተሰጥቷታል፡፡ ላሊበላ የሚለውን ስያሜ ያገኘችው ላሊበላ በመባል ከሚታወቀው ዝነኛ የዛጉዌ ንጉሥ ስያሜ ነበር፡፡

እንደ አክሱም ሁሉ የዛግዌ ምጣኔ ሀብትም የተመሠረተው በግብርና ላይ ነበር፡፡ በወቅቱ የዛግዌ ማኅበረሰብ አባላት በአብዛኛው የመሬት ከበርቴዎችና ገበሬዎች ነበሩ፡፡ በሃይማኖትም ረገድ የዛግዌ ማኅበረሰብ የክርስትና፣ የእስልምና፣ የአይሁድና የልማዳዊ እምነቶች ተከታይ ነበር፡፡ የዛግዌ ገዢዎች ከዓለም የክርስቲያንና ሙስሊም መንግሥታት ጋር በወዳጅነት ላይ የተመሠረተ ግንኙነት ነበራቸው፡፡ በዛግዌ ዘመነ መንግሥት በአውሮፓ ክርስቲያኖችና በመካከለኛ ምሥራቅ ሙስሊሞች መካከል ከፍተኛ ደም ያፈሰሰ ጦርነት ተካሂዶ ነበር፡፡ ይሁንና የዛግዌ ገዢዎች ክርስቲያን ቢሆኑም የዚህ ጦርነት ተካፋይ አልነበሩም፡፡ ከዚያ ይልቅ ከሁለቱም ወገኖች ጋር ወዳጅነት መሥርተው ነበር፡፡ በዚህም ምክንያት ሙስሊም የነበረው የኢየሩሳሌም ገዥ ለኢትዮጵያ ክርስቲያኖች ለቤተ ክርስቲያን መሥሪያ የሚሆን መሬት መስጠቱ ይታወቃል፡፡ ይህ ድርጊት በዚያን ወቅት በኢትዮጵያ ውስጥ ክርስቲያኖችና ሙስሊሞች በሰላም አብረው መኖራቸውን የሚያመላክት ተጨማሪ ማስረጃ ነው፡፡

የዛግዌ ገዥዎች አብዛኛውን ጊዜያቸውን ለሃይማኖት አገልግሎት ያውሉ ነበር። በዚህም ምክንያት በወቅቱ ድንቅ ውቅር አብያተ ክርስቲያን መገንባት ችለዋል። የታነጹት አብያተ ክርስቲያን በቀድሞ ሥፍራቸው ቆመው ይገኛሉ። ልክ እንደ አክሱም ሐውልቶች ሁሉ የዛግዌ አብያተ ክርስቲያንም ከቋጥኝ አለት ተፈልፍለው የታነጹ ናቸው። በዚህ የተነሣም ሰዎች ውቅር አብያተ ክርስቲያን ብለው ይጠሯቸዋል። የላሊበላ ውቅር አብያተ ክርስቲያን በአሁኑ ወቅት በሀገራችን የላቀ ድርሻ ካላቸው የቱሪስት መስህቦች ቀዳሚውን ሥፍራ ይይዛሉ። (ምስል 1.8 ተመልከቱ)።

- በሥዕሉ ስለሚታየው ቤተ ክርስቲያን ምን ታውቃላችሁ?
- በቤተ ክርስቲያኑና በአክሱም ሐውልት መካከል ያለው አንድነትና ልዩነት ምንድን ነው?

ምስል 1.8 የላሊበላ ውቅር ቤተ ክርስቲያን

◈ የሰሎሞናዊያን ሥርወ መንግሥት

የዛግዌ ሥርወ መንግሥት የስልጣን ዘመን ያበቃው በኢትዮጵያ አቆጣጠር በ1262 ዓ.ም ነበር። ለዛግዌ ሥርወ መንግሥት መውደቅ ምክንያት የሆነው ‹‹የሰሎሞናዊ›› ገዥ መደብ መጠናከር ነበር። ‹‹የሰሎሞናዊ›› ገዥ መደብ የዛግዌን መንግሥት በማስ ወገድ የመንግሥት ስልጣን ባለቤት ሆኗል። አዲሶቹ መሪዎች ሥርወ መንግሥታቸውን ‹‹የሰሎሞናዊ›› ሥርወ መንግሥት ብለው ሰይመውታል። ይህ በዚያን ጊዜ የነበረው መንግሥት በጥቅሉ የክርስቲያን መንግሥት በመባል ይታወቅ ነበር። በመጀመሪያ የዚህ መንግሥት ማዕከል ደቡብ ወሎ ላይ ተመሥርቶ ነበር። በኋላ ግን በማዕከላዊ ኢትዮጵያ ወደሚገኘው ሸዋ ተዛውሯል።

በታሪክ እንደሚታወቀው በኢትዮጵያ መካከለኛው ዘመን በክርስቲያኖችና በሙስሊም ሡልጣኔት መካከል ረዥም ጊዜ የወሰደ ጦርነት ተካሂዶ ነበር። የግጭቱ መንሥኤ በኢትዮጵያ ውስጥ የነበረውን የፖለቲካ ሥልጣንና ንግድን በቁጥጥር ሥር ለማዋል የተደረገ ፉክክር ነበር። ይህ ጦርነት ለክርስቲያኑ መንግሥት ቀስ በቀስ እየተዳከመ መምጣት ምክንያት ሆኗል። በዚህም የተነሣ የክርስቲያኑ መንግሥት ማዕከሉን ከአባይ ወንዝ በስተሰሜን አዛውሯል። በዚህም ምክንያት ጎንደር ዋና ከተማ ሆና ነበር። የክርስቲያኑ መንግሥትም የጎንደር መንግሥት በሚል ስያሜ ይታወቃል። በዚያን ወቅት የነበሩት ብዙዎቹ የጎንደር ነገሥታት በቤተ መንግሥትነት የሚያገለግሉ ሕንፃዎች መገንባት ችለዋል። በአሁኑ ወቅት ሕንጻዎቹ በጎንደር ታዋቂ የቱሪስት መስህቦች ናቸው።(ምስል 1.9 ተመልከቱ)።

ምስል 1.9 የጎንደር አብያተ መንግሥታት

5. የሙስሊም ሡልጣኔቶች

- በኢትዮጵያ የሙስሊም ሡልጣኔቶች መቀመጫ የት ነበረ?

በቀድሞ ጊዜ የዘይላ ወደብ የኢትዮጵያ ዋና የንግድ ማዕከል እንደነበረች ይታወቃል:: በአጠቃላይ ዘይላ እስልምና ወደ ኢትዮጵያ ገብቶ እንዲስፋፋ ምክንያት ሆና ነበር:: ከ10ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ወደ መሐል ኢትዮጵያ በሚያስገቡት የንግድ መስመሮች ላይ የሙስሊም ሡልጣኔቶች መቋቋም ችለዋል:: የእነዚህ መንግሥታት መሪዎች ሱልጣን ይባሉ ነበር:: አዲስ የተመሠረቱት የሙስሊም መንግሥታትም ሡልጣን ከሚለው ከመሪያቸው ማዕረግ በመነሣት ሡልጣኔቶች ይባሉ ነበር:: በ10ኛውና በ16ኛው ክፍለ ዘመናት መካከል በኢትዮጵያ በርካታ የሙስሊም ሡልጣኔቶች ነበሩ:: ከሙስሊም ሡልጣኔቶች በጣም የታወቁት ሀዲያ፣ ኢፋት፣ ባሌ፣ ዳዋሮ፣ ዴራ፣ አዳልና ሸዋ ነበሩ:: ከሁሉም ሙስሊም ሡልጣኔት የኢፋት ሡልጣኔት በጣም ጠንካራ ነበር:: የኢፋት ሡልጣኔት መሥራች ኡመር ወላስማ ይባላል:: ይህ ሡልጣን በራሱ ስም የሚጠራ የወላስማ ሥርወ መንግሥትን አቋቁሟል:: ከ14ኛው ክፍለ ዘመን በኋላ የወላስማ መሪዎች ማዕከላቸውን ወደ ምሥራቃዊ ኢትዮጵያ አዛውረዋል:: በአዲሱ ማዕከል የታዋቂው የአዳል ሡልጣኔት መሪዎች ሆነዋል:: ሐረር የአዳል ወላስማ መሪዎች የፖለቲካ ማዕከል ነበረች::

በ16ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ ኢማም አህመድ ኢብን ኢብራሂም አልጋዚ (አህመድ ግራኝ) የአዳል መሪነቱን ቦታ ወስዷል:: ሐረርንም ማዕከሉ አድርጓል:: ከ1521 እስከ 1535ዓ.ም (እ.ኤ.አ 1529-1543) ኢማም አህመድ የኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት መሪ ሆኖ ነበር:: ከእርሱ የሥልጣን ዘመን በኋላ በሐረር ዙሪያ ግንብ ሊገነባ ችሏል:: የሐረርን ከተማ ከጠላት ለመከላከል በኢሚር ኑር ሙጃሂድ አማካይነት የሐረር ግንብ ተገንብቷል:: አሁንም ግንቡ በጥንታዊቷ ሐረር ከተማ ዙሪያ ይገኛል:: ይህ ግንብ በአሁኑ ጊዜ የጀጎል ግንብ በመባል ይታወቃል::

በ17ኛው ክፍለ ዘመን በቀድሞው የአዳል ግዛት አዲስ መንግሥት ብቅ አለ:: ይህ መንግሥት የሐረር ኤሚሬት ይባል ነበር:: የዚህ መንግሥት መሥራች ኤሚር አሊ ኢብን ዳውድ ነበር:: ይህ መሪ የሐረሪ ሕዝብ የገዥ መደብ አባል ነበር:: የሐረሪ ሕዝብ የኢትዮጵያ የሴም ቤተሰብ ቋንቋ ተናጋሪ ነው:: የመጨረሻው የሐረር መሪ ኤሚር አብዱላሂ ነበር:: በመጨረሻ በ1887 ዓ.ም የሐረር ኤሚሬት የዘመናዊቷ ኢትዮጵያ አካል ሆኗል::

ምስል 1.10 ኢሚር አብዱላሂ

6. የዳሞት መንግሥት

- ዳሞት በሚል መጠሪያ የሚታወቁ ሥፍራዎች በየትኛው የኢትዮጵያ አካባቢ ይገኙ ነበር?
- በአሁኑ ጊዜ ዳሞት የሚል መጠሪያ ያላቸውን ጥቂት ሥፍራዎች ጥቀሱ::

ዳሞት ከጥንታዊ የኢትዮጵያ መንግሥታት አንዱ ሲሆን ከአክሱም መንግሥት ዘመን አንሥቶ የነበረ ነው:: የተመሠረተው ከዓባይ ወንዝ በስተደቡብ በኩል ነበር:: ሞቶለሚ በ13ኛው ክፍለ ዘመን የነበረ ስመ ጥር የዳሞት ገዥ ነበር:: በአሁኑ ወቅት በወላይታ ዞን ዳሞት ዳሌ የሚባል ወረዳ አለ:: በዚያው ወረዳ ደግሞ ዳሞት በመባል የሚታወቅ ኮረብታ ይገኛል:: ይህ ሥፍራ የጥንታዊው ዳሞት ግዛት አካል ነበር:: በ14ኛው ምዕተ ዓመት ዳሞት በክርስቲያኖች በወረራ በመያዙ ሕልውናው አክትሟል::

7. የወላይታ መንግሥት

- የወላይታ መንግሥት የተመሠረተው በየትኛው አካባቢ ነበር?

ከዳሞት መንግሥት ውድቀት በኋላ የወላይታ መንግሥት ብቅ አለ:: የወላይታ መንግሥት መሥራች ሞተለሚ የተባለው የዳሞት ገዥ ነበር:: የወላይታ ገዥዎች የሁለት ሥርወ መንግሥታት አባላት ነበሩ:: የመጀመሪያው የወላይታ ገዥ ሥርወ መንግሥት ወላይታ ማላ በመባል ይታወቅ ነበር:: ከ15ኛው ክፍለ ዘመን በኋላ ደግሞ ትግሬ በመባል የሚታወቅ ሥርወ መንግሥት በቦታው ተተክቷል:: የዚህ ሥርወ መንግሥት መሥራቾች የሰሜን ኢትዮጵያ ሠፋሪዎች ነበሩ::

የወላይታ መሪዎች ካዎ በመባል የሚታወቅ የተከበረ ማዕረግ ነበራቸው:: ትርጉሙም ንጉሥ ማለት ነው:: የወላይታ መንግሥት ምጣኔ ሀብት የተመሠረተው በግብርና ላይ ነበር:: በወቅቱ የሚመረቱት ሰብሎች እንሰት፣ በቆሎ፣ ስንዴ፣ ገብስ፣ ቡና፣ ትምባሆና ጥጥ ነበሩ:: ከዚህ በተጨማሪም ወላይታ ከአጎራባች መንግሥታትና ሕዝቦች ጋር የንግድ ግኑኝነት ነበረው:: የመጨረሻው የወላይታ ንጉሥ ካዎ ጦና ነበር:: በ1886 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1894) በተደረገው ጦርነት የወላይታ መንግሥት በመሸነፉ የዘመናዊቷ ኢትዮጵያ ግዛት አካል ሆኗል::

ምስል 1.11 ካዎ ጦና

8. የኢናርያ መንግሥት

- የኢናርያ መንግሥት የተመሠረተው በየትኛው የኢትዮጵያ አካባቢ ነበር?
- የኢናርያ መንግሥት የሚታወቀው በምን ነበር?

በመካከለኛው ዘመን በኢትዮጵያ ከነበሩት መንግሥታት አንዱ ኢናርያ ነበር:: ይህ መንግሥት ከጎጀብ ወንዝ በስተሰሜን ምሥራቅ ይገኝ ነበር:: በዚህ ዘመን ኢናርያ የታወቀ የወርቅ ንግድ ማዕከል ነበር:: በ18ኛው ክፍለ ዘመን ሊሙ በመባል የሚታወቅ የኦሮሞ ጎሳ ኢናርያን ያዘ:: ይህ ጎሳ ሊሙ ኢናርያ የሚባል የኦሮሞ መንግሥት አቋቋመ:: የዚህ መንግስት መዲና ሰቃ ነበረች:: በ19ኛው ክፍለ ዘመን ሰቃ በኢትዮጵያ ለተዘረጋው የረዥም ርቀት ንግድ ማዕከል ሆና አገለግላለች:: ሊሙ ሰቃ በአሁኑ ጊዜ በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ከሚገኙት ከተሞች አንዷ ናት::

9. የከፋ መንግሥት

- የከፋ መንግሥት መገኛ የት ነበር?

ከፋ በመካከለኛው ዘመን ከጎጀብ ወንዝ በስተደቡብ በኢትዮጵያ ከነበሩት መንግሥታት አንዱ ነበር:: የከፋ መንግሥት ሕዝብ ከፊቾ በመባል ይታወቃል:: አሁንም ሆነ ቀድሞ የከፊቾ ሕዝብ መኖሪያ በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ነው:: ከፊቾዎች የኢትዮጵያ ኦሞቲክ ቤተሰብ ቋንቋ ተናጋሪ ሕዝቦች ናቸው:: በወቅቱ የከፋ ምጣኔ ሀብት የተመሠረተው በግብርና ላይ ነበር:: አካባቢው ለኢትዮጵያ መካከለኛው ዘመን የረዥም ርቀት ንግድ የአብዛኛዎቹ ሸቀጦች ምንጭም ነበር:: የንግድ ሸቀጦቹ ወርቅ፣ ቡናና ዝባድ ነበሩ:: ይህ አካባቢ የቡና ተክል መገኛ በመሆን ይታወቃል:: ኮፊ (Coffee) የሚለውን የእንግሊዝኛ መጠሪያ ለቡና የተሰጠውም የቡና ተክል ከተገኘበት ከፋ ከሚለው ስያሜ እንደሆነ ይነገራል::

ምስል 1.12 ታቶ ጋኪ ሼሬቾ

ከዚህም በላይ ከፋ በኢትዮጵያ መካከለኛው ዘመን ከነበሩት መንግሥታት ጠንካራው ነበር:: በመከላከያ ኃይሉም የታወቀ ነበር::

የከፋ መሪዎች ታቶ የሚባል መጠሪያ ነበራቸው:: በዚህ የመሪዎች መጠሪያ የታወቀው የመጨረሻው የከፋ መሪ ታቶ ጋኪ ሼሬቾ ነበር:: የከፋ መንግሥት በ1889 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1897) በነበረው ጦርነት በመሸነፉ የዘመናዊቷ ኢትዮጵያ አካል ሊሆን ችሏል::

የክለሳ ጥያቄዎች 1.2

ክንውን ለ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- በአክሱም ሐውልቶችና በዛግዌ ወቅር አብያተ ክርስቲያን መካከል ያለውን ልዩነትና ተመሳሳይነት ግለፁ::
- ኢትዮጵያውያን ከአክሱም ሐውልትና ከዛግዌ ውቅር አብያተ ክርስቲያን የሚያገኙአቸውን ጥቅሞች ዘርዝሩ::
- የአክሱም ሐውልትና የላሊበላ ውቅር አብያተ ክርስቲያን ያላቸውን ፓለቲካዊ፣ ማኀበራዊና ምጣኔ ሃብታዊ ፋይዳዎች አስረዱ::
- የጀጐል ግንብ በማን ዘመንና ለምንስ ተገነባ?
- በዓለም ላይ ከፋ በሚለው ስያሜ መነሻነት የሚታወቀው ሰብል በኢትዮጵያ ውስጥ ምን ተብሎ ይጠራል?
- ይህ ሰብል በአሁኑ ወቅት በኢትዮጵያ ምጣኔ ሀብት ውስጥ ያለው ድርሻ ምን ያህል ነው?
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ ሀገራት የመጀመሪያው መንግሥት ማን በመባል ይታወቃል?
- የከፋ፣ የወላይታና የሐረር ኤሚሬት የመጨረሻ ገዥዎች ስም ተናገሩ::
- ለአክሱም መንግሥት መውደቅ ምክንያቶቹ ምን ነበሩ?
- በኢትዮጵያ የሙስሊም መንግሥታት ሡልጣኔት ተብለው የሚጠሩት ለምን ነበር?
- በኢትዮጵያ በመካከለኛው ዘመን የወላይታና ከፋ መንግሥታት ዋነኛዎቹ መተዳደሪያዎች የትኞቹ የሥራ መስኮች ነበሩ?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- የኢትዮጵያን ንድፍ ካርታ በመሳል የሚከተሉትን አሥፍሩ::
  - → ወንዞች:- ጎጀብ፣ ዓባይ፣ ጊቤ፣ አዋሽና ኦሞ::
  - → ሐይቆች:- ጣና፣ አባያና ዝዋይ::
  - → ጥንታዊና የመካከለኛ ዘመን የኢትዮጵያ መንግሥታት አክሱም ዛግዌ፣ ወላይታ፣ የሐረር ኤሚሬት::

ስለሚከተሉት ጥንታዊ የኢትዮጵያ መንግሥታት ዘገባ አጠናቅሩ::

- አክሱም	- የሐረር ኤሚሬት
- ዛግዌ	- ኢፋት

◈ታሪካዊና ፖለቲካዊ ክንዋኔዎች

ቀደም ሲል በቀረቡት ንዑሳን ርዕሶች ስለኢትዮጵያና ስለ አፍሪካ ቀንድ አካባቢዎች ሕዝቦችና መንግሥታት የተማራችሁትን ታስታውሳላችሁ። እነዚህ ሕዝቦችና መንግሥታት በተለያዩ ጊዜያት በአካባቢው የነበሩ ናቸው። እያንዳንዱ ሕዝብና መንግሥት ጠቃሚ ተግባራት ማከናወናቸው ይታወቃል። ጥንታዊ የኢትዮጵያ መንግሥታትና ሕዝቦች የሚከተሉትን ታሪካዊና ፓለቲካዊ ዕሴቶች ፈጥረዋል።

1. ፑንት እና ዳኣማት

- ከጥንታዊ ግብጽና ደቡብ አረቢያ ጋር የንግድ ግንኙነት ነበራቸው።
- ሁለቱም መንግሥታት ነገሥታት ነበሩአቸው።
- የዳኣማት ነገሥታት መጠሪያ ሙካሪብ በመባል ይታወቃል።

2. አክሱም

- ጠንካራ ነገሥታት ነበሩት።ለምሳሌ በ4ኛው ክፍለ ዘመን የአክሱም ንጉሥ የነበረው ኢዛና የሜሮይን መንግሥት አስወግዷል።
- ለመጀመሪያ ጊዜ ክርስትናን የመንግሥቱ ሃይማኖት አድርጓል።
- ከጥንታውያን ግሪኮችና ሮማውያን ጋር የቅርብ ግንኙነት ነበረው።
- የወርቅ፣ የብርና የነሐስ ሳንቲሞች በመቅረጽ ተጠቅሟል።
- አብያተ መንግሥታት፣ ቤተ መቅደሶችና ሐውልቶች ገንብቷል።
- ግዛቱን እስከ አሁኗ ሱዳን ድረስ አስፋፍቶ ነበር፤ ደቡብ አረቢያንም የገዛ ነበር።

3.ዛግዌ

- በወቅቱ ከነበሩት የክርስትናና የሙስሊም መንግሥታት ጋር ሰላማዊ ግንኙነት ነበረው።
- አያሌ ውቅር አብያተ ክርስቲያን ገንብቷል።

4.የጎንደር መንግሥት

- አብያተ መንግሥታትን አንጿል
- አብያተ ክርስቲያን ገንብቷል።

5. ሐረር

- በሐረር ከተማ ዙሪያ የድንጋይ ግንብ ገንብቷል።
- በመካከለኛው ዘመን ሐረር በኢትዮጵያ ዝነኛ የሙስሊም ባህል ማዕከል እንድትሆን አድርጓል።

6. ኦሮሞ

- በጥንት ዘመን ገዳ የተሰኘ አስተዳደራዊ ሥርዓት የነበራቸው የኢትዮጵያ ሕዝቦች የትኞቹ ናቸው?

በኦሮሞ ኅብረተሰብ የሕዝብ አስተዳደር በገዳ ሥርዓት ላይ የተመሠረተ ነበር። በኦሮሞ የገዳ ሥርዓት በየስምንት ዓመቱ ከሚካሄድ ምርጫ በኋላ የሥልጣን ሽግግር ይደረግ ነበር። ከ16ኛው ክፍለ ዘመን በኋላ ግን በአንዳንድ የኦሮሞ ጐሣዎች ዘንድ በተለይም በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ የገዳ ሥርዓት መለወጥ ጀምሮ ነበር። በዚህ አካባቢ ሰባት የኦሮሞ መንግሥታት ተመሥርተው ነበር። ሁለቱ መንግሥታት የተመሠረቱት በወለጋ ነበር። እነዚህ መንግሥታት ሌቃ ቄለምና ሌቃ ነቀምቴ በመባል ይታወቃሉ። የተቀሩት አምስቱ በጊቤ ወንዝ አካባቢ ተመሥርተው ነበር። እነዚህ መንግሥታት ሊሙ ኢናርያ፣ ጂማ፣ ጌራ፣ ጎማና ጉማ ይባሉ ነበር። እነዚህ የተለያዩ መንግሥታት ከ1878 ዓ.ም (እ.ኤ.አ ከ1886) ጀምሮ የዘመናዊቷ ኢትዮጵያ አካል ሆነዋል። በሌሎች የኢትዮጵያ አካባቢዎች የሚኖሩ የኦሮሞ ጎሣዎች በገዳ ሥርዓት አስተዳደር ሥር መኖር ቀጥለው ነበር። ይሁን እንጂ በ19ኛው ክፍለ ዘመን ማብቂያ ላይ ሁሉም ጎሣዎች የዘመናዊቷ ኢትዮጵያ አካል ሆነዋል።

7. ሲዳማና ጌዴኦ

በደቡብ ብሔር፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልል የሚገኙ የኩሽ ቤተሰብ ቋንቋ ተናጋሪ ሕዝቦች ናቸው:: የኦሮሞ ገዳ ሥርዓትን የመሰለ የአስተዳደር ሥርዓት ነበራቸው:: የሲዳማ የአስተዳደር ሥርዓት ሉዋ ይባል ነበር:: የጌዴኦ አስተዳደር ሥርዓት ግን እንደ ኦሮሞው ገዳ በመባል ይታወቅ ነበር::

8. ኮንሶ

ኮንሶዎች በደቡብ ብሔር፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልል የሚገኙ የኩሽ ቤተሰብ ቋንቋ ተናጋሪ ሕዝብ ናቸው:: ኮንሶዎች በዘር ሐረግ ላይ በተመሠረተ መስፈርት ለሥልጣን የሚበቁ ገዢዎች ነበሯቸው:: ኮንሶዎች በእርሻ እርከን ሥራ ባሕላዊ እውቀታቸው ይታወቃሉ::

የክለሳ ጥያቄዎች 1.2

ክንውን ሐ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- አራቱ የኢትዮጵያ ጥንታዊ መንግሥታት ቅርሶች ሕያው ትሩፋቶች ምንድን ናቸው?
  - አክሱም
  - የጎንደር መንግሥት
  - ዛጉዌ
  - የሐረር ኤሚሬት
- የእነዚህን ቅርሶች ወቅታዊ ሁኔታ ግለፁ::
- በዓለም አቀፍ የቅርስ ሀብትነት ተመዝግበዋል?ከሆነስ ይህ ምን ማለት ነው?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- የኢትዮጵያን የቅርስ ማዕከልነት የሚያሳዩ የስጦታ ካርዶችና ምስሎች አሰባስቡ::
- በክፍላችሁ ማዕዘን ላይ የማሳያ ሥፍራ አዘጋጁ::
  ለክፍላችሁ ተማሪዎች እንደሚከተለው ዘገባ አቅርቡ::
  - ስለ ኢትዮጵያ ቅርሶች ፋይዳ
  - የቅርሶችን ደኅንነት በመጠበቅ ረገድ የወጣቶች ሚና
- ቡድን መሥርታችሁ የአክሱም፣ የዛግዌ፣ የጎንደር፣ የሐረር፣ የኮንሶና የኦሮሞ ጥንታዊ የኢትዮጵያ መንግሥታትና ሕዝቦች የሥራ ውጤቶችን በመመዝገብ የአጠናቀራችሁትን ዘገባ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ::

1.3. የኢትዮጵያ አንድነትና ዘመናዊነት

የንዑስ ርዕሱ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች የዚህን ምዕራፍ ይዘቶች ተምራችሁ ካጠናቀቃችሁ በኋላ፡-

- የኢትዮጵያውያን ልበ ሙሉነትና አንድነት ለአድዋ ድል የነበረውን ጠቀሜታ ታብራራላችሁ::
- በኢትዮጵያ ዘመናዊ የአኗኗር ዘይቤ መጀመር ስላበረከተው አስተዋፅኦ ትወያያላችሁ::

ቁልፍ ቃላት

- ዘመናዊነት
- አንድነት

◈ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አንድነት ለአድዋ ድል የነበረው ጠቀሜታ

የአንድነት አስፈላጊነት

- የኢትዮጵያ ውሕደት ተግባራዊ የሆነው እንዴት ነበር?
- የኢትዮጵያ ውሕደት ለነጻነቷ መጠበቅ ምን ፋይዳ ነበረው?

አሥራ ዘጠነኛውና ሃያኛው ክፍለ ዘመናት በኢትዮጵያ ሕዝቦች ታሪክ ልዩ ሥፍራ አላቸው:: በእነዚህ ዘመናት በኢትዮጵያ ውስጥ ሦስት ዐበይት ሁኔታዎች ተከስተዋል::

ሀ. የኢትዮጵያ ውሕደት

ኢትዮጵያን የማዋሐድ ሂደት የተጠናቀቀው በ19ኛ ምዕተ ዓመት ማብቂያ ላይ ነው:: በዚህም የተነሣ ቀደም ሲል በኢትዮጵያ አካባቢ የነበሩ የተለያዩ መንግሥታትና ሕዝቦች በአንድ ማዕከላዊ መንግሥት ሥር ተጠቃለዋል:: ይህ አንድነታቸው ወራሪዎችን ድል በመንሣት ረገድ የላቀ አስተዋጽዖ ነበረው:: ኢትዮጵያውያን ይህን ድል እንዴት መቀዳጀት እንደቻሉ ታውቃላችሁ? የዚህን ጥያቄ ምላሽ ቀጥሎ ታገኛላችሁ::

ለ. በውጭ ወራሪዎች ላይ የተገኘ ድል

የአሥራ ዘጠነኛው ክፍለ ዘመን የአፍሪካ ሕዝቦች በአውሮፓውያን ቅኝ ግዛት ሥር የወደቁበት ነበር:: ኢትዮጵያ ግን በአፍሪካ ብቸኛ ነጻ ሀገር ነበረች:: ይህ ሊሆን የቻለው ኢትዮጵያውያን የጣሊያን ቅኝ ገዢዎችን በአድዋ ጦርነት ላይ ድል በመንሣታቸው ነበር:: የካቲት 23 ቀን 1888 ዓ.ም (እ.ኤ.አ መጋቢት 1 ቀን 1896) በጣሊያንና በኢትዮጵያ መካከል በአድዋ ከተማ አቅራቢያ ላይ ጦርነት ተካሄዶ ነበር:: በዚህ ጦርነት የጣሊያንን ወራሪዎች ለመዋጋት ከተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች የተውጣጡ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ተካፋይ ሆነዋል::

የአድዋ ጦርነት በአትዮጵያ አሸናፊነት መደምደም ለኢትዮጵያ ሕዝቦች ኀብረት የላቀ አስተዋጾዖ ነበረው:: የአድዋ ድል ጥቁሮች በነጮች ላይ የተቀዳጁት የመጀመሪያው ድል ነበር:: ይህም ድል ኢትዮጵያ በሌሎች የአፍሪካ ሕዝቦች ዘንድ የነበራትን ክብር ከፍ አድርጓል:: በዚህ የተነሣ አያሌ አፍሪካውያን ኢትዮጵያን የነጻነት ተምሳሌት አድርገው መመልከት ችለዋል:: ይህ ደግሞ የአፍሪካ ኅብረትና ሌሎች የዓለምአቀፋዊና አኅጉራዊ ድርጅቶች ጽ/ቤቶች በኢትዮጵያ ዋና ከተማ አዲስ አበባ ላይ እንዲመሠረቱ ዐቢይ ምክንያት ሆኗል::

ስለዚህ እንደ ኢትዮጵያዊነታችሁና እንደ አፍሪካዊነታችሁ አያት ቅድመ አያቶቻችሁ በተቀዳጁት ድል ልትኮሩ ይገባችኋል:: እናንተም ይህንኑ ፈለግ በመከተል ሀገራችሁን ከማንኛውም ጥቃት ለመከላከል ራሳችሁን ማዘጋጀት ይኖርባችኋል::

ሐ. በኢትዮጵያ የዘመናዊነት አጀማመር

- ዘመናዊነት ምን ማለት ነው?
- በመንደራችሁ ምን ዓይነት ዘመናዊ ተቋማት ይገኛሉ?

በ19ኛው ክፍለ ዘመን መገባደጃና በ20ኛው ክፍለ ዘመን መግቢያ ላይ የተለያዩ ዘመናዊ ተቋማት ወደ ኢትዮጵያ ገብተዋል:: እነዚህ ተቋማት ኢትዮጵያን ወደ ዘመናዊነት መርተዋል::

በኢትዮጵያ ዘመናዊነት ረዥም ጊዜ የወሰደ ሂደት ነበር፡፡ ዘመናዊነት ከ19ኛው ክፍለ ዘመን መገባደጃ ጀምሮ እስከ 20ኛው ክፍለ ዘመን ዘልቋል፡፡ ዘመናዊነት በኅብረተሰብ ውስጥ ለውጥ ማምጣት ማለት ነው፡፡ በዘመናዊ ተቋማት መከሰት ምክንያት ለውጦቹ በተለያዩ መንገዶች ይፈጸማሉ፡፡ በመነሻነት ተቋማቱ እንዲታወቁ የተደረጉት በአብዛኛው በትላልቅ ከተሞች ነበር፡፡ ይሁን እንጂ በእነዚህ ከተሞች በተለይም በዋና ከተማው ዘመናዊነት ላለመቀበል ጠንከር ያሉ ተቃውሞዎች ተከስተው ነበር፡፡ ይሁንና ቀስ በቀስ የኢትዮጵያ ሕዝብ በአዳዲሶቹ ተቋማት መጠቀምና የራሱ ማድረግ ችሏል፡፡ ከለውጦቹ መካከል፡-

- የትላልቅና ትናንሽ ከተሞች ዕድገት፡-
- የትምህርትና የትምህርት ቤቶች መስፋፋት፡-
- ዘመናዊ ትምህርት የቀሰሙ ሰዎች ብቅ ማለት፡-
- የመገናኛና የመጓጓዣ አገልግሎቶች መስፋፋት፡-
- የሰዎች ከቦታ ቦታ መዘዋወርና የሃሳቦች መንሸራሸር ዕድገት፡-
- የግል ንጽሕና አያያዝና የጤና አጠባበቅ መስፋፋትና
- ጠንካራ ማዕከላዊ መንግሥት መመሥረት በዋናነት ይጠቀሳሉ፡፡

የመጀመሪያዎቹ ዋና ዋና ዘመናዊ ተቋማት በኢትዮጵያ

1. ብሔራዊ የመገበያያ ገንዘብ

የመገበያያ ገንዘብ ለንግድ ሥራ እንቅስቃሴና ለክፍያ በጣም አስፈላጊ ነው፡፡ የመገበያያ ገንዘብ የሉዓላዊነት ምልክትም ነው፡፡ አጼ ምኒልክ የመጀመሪያውን የኢትዮጵያ ብሔራዊ የመገበያያ ገንዘብ በ1894 ዓ.ም በይፋ አሳትመዋል፡፡ ይህ ብሔራዊ የመገበያያ ገንዘብ ከማሪያ ቴሬዛ የመገበያያ ገንዘብ ጋር ተመሳሳይ ነበር፡፡ ይህ ገንዘብ ለመጀመሪያ ጊዜ የታተመው ጣሊያን ሀገር ነበር፡፡ ከጣልያን ጋር በተፈጠረው ግጭት የተነሣ የገንዘብ ኅትመቱ ወደ ፈረንሳይ ዋና ከተማ ወደ ፓሪስ ተዛውሯል፡፡

2. የባቡር ሐዲድ ግንባታ

የባቡር መንገድ ዘመናዊ የመጓጓዣ አውታር ነው፡፡ የባቡር ሐዲድ ለመጀመሪያ ጊዜ በኢትዮጵያ የታወቀው በ1886 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1894) ነበር፡፡ አዲስ አበባን ከጅቡቲ ጋር በባቡር መስመር ለማገናኘት ከአንድ የፈረንሳይ ኩባንያ ጋር የስምምነት ውል ተፈርሟል፡፡ የሐዲድ መስመሩ ግንባታ የተጀመረው በ1891 (እ.ኤ.አ በ1898) ነበር፡፡ በ1910 (እ.ኤ.አ በ1917) የሐዲድ መስመሩ አዲስ አበባ ደርሷል፡፡

ምስል 1.13 የባቡር ሐዲድ

3. ስልክና ቴሌግራም

የስልክና የቴሌግራም በኢትዮጵያ መታወቅ በአዲስ አበባ እና በጅቡቲ መካከል የተዘረጋው የሐዲድ መስመር ውጤት ነው:: የስልክና የቴሌግራም መስመሮቹ የተዘረጉት በሐዲድ መስመሩ ላይ በሚሠሩ ባለሙያዎች አማካይነት ነው::

4. የፖስታ አገልግሎት

በ1886 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1894) አጼ ምኒልክ የፖስታ ቴምብሮች እንዲታተሙ አዘው ነበር:: በዚህ ምክንያት የፖስታ ቴምብሮቹ በፓሪስ ከተማ ታትመዋል:: ይህም በመሆኑ ኢትዮጵያ በ1900 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1908) የዓለም አቀፍ ፖስታ አገልግሎት ኅብረት አባል እንድትሆን ተፈቅዶላታል:: ይህ ወቅት እውነተኛ የፖስታ አገልግሎት በኢትዮጵያ የተጀመረበት ወቅት ነበር::

5. ባንክ

የገንዘብ ዝውውርና የንግድ እንቅስቃሴዎች የባንክ አገልግሎት ይፈልጋሉ:: እነዚህን እንቅስቃሴዎች ለማቀላጠፍ በ1897 (እ.ኤ.አ በ1905) የአቢሲኒያ ባንክ በመባል የሚታወቀው የመጀመሪያው ባንክ በኢትዮጵያ ሊቋቋም ችሏል:: ከተወሰነ ጊዜ በኋላ ይህ ባንክ የኢትዮጵያን የመገበያያ ገንዘብ የወረቀት ገንዘብን ጨምሮ ማቅረብ ችሏል:: የመጀመሪያው የወረቀት ገንዘብ በኢትዮጵያ ውስጥ ሥራ ላይ የዋለው በ1907 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1914 እና በ1915) ዓመታት ላይ ነበር::

6. ዘመናዊ ትምህርት ቤት

በኢትዮጵያ የመጀመሪያው ዘመናዊ ትምህርት ቤት የዳግማዊ ምኒልክ 2ኛ ደረጃ ት/ቤት ነበር:: ይህ ትምህርት ቤት በአሁኑ ወቅት በአዲስ አበባ ከተማ አራት ኪሎ በሚባለው ሥፍራ ይገኛል:: የዳግማዊ ምኒልክ 2ኛ ደረጃ ትምህርት ቤት የተቋቋመው በ1900 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1908) ነው::

ምስል 1.14 ምኒልክ 2ኛ ደረጃ ትምህርት ቤት

7. ሆስፒታል

የመጀመሪያው የመንግሥት ሆስፒታል የዳግማዊ ምኒልክ ሆስፒታል ነው::ይህ ሆስፒታል የተቋቋመው በ1902 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1910) ነበር::

ምስል 1.15 የዳግማዊ ምኒልክ ሆስፒታል

8. ማተሚያ ቤት

በኢትዮጵያ የመጀመሪያው ማተሚያ ቤት የተቋቋመው በ1903 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1911) ነበር፡፡ ይህ ማተሚያ ቤት አእምሮ በመባል ይታወቅ የነበረውን የአገሪቱን የመጀመሪያ ጋዜጣ ያትም ነበር፡፡ የጋዜጣ ኅትመት ደግሞ አንዱ የዘመናዊነት መገለጫ ነበር፡፡

9. ዘመናዊ ሆቴል

በ1899 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1907) እቴጌ ጣይቱ የመጀመሪያውን ሆቴል አቋቋሙ፡፡ ያን ጊዜ ሆቴሉ እቴጌ ሆቴል በመባል ይታወቅ ነበር፡፡ ይህ ሆቴል አሁን ፒያሳ ውስጥ ይገኛል፡፡ በአሁኑ ጊዜ ሆቴሉ እቴጌ ጣይቱ ሆቴል በመባል ይታወቃል፡፡

ምስል 1.16 እቴጌ ጣይቱ ሆቴል

10. የቧንቧ ውኃ

ከተሞች የንጹሕ ውኃ አቅርቦት ይፈልጋሉ፡፡ በኢትዮጵያ ለመጀመሪያ ጊዜ የቧንቧ ውኃ ከእንጦጦ ተራራ አራት ኪሎ ወደሚገኘው የዳግማዊ ምኒልክ ቤተ መንግሥት እንዲደርስ ተደርጎ ነበር፡፡

11. የግድግዳ ሰዓት ጥቅም ላይ ማዋል

በዚሁ ጊዜ ትልቅ የግድግዳ ሰዓት ከቤተ መንግሥቱ ሕንጻዎች በአንዱ ላይ ተንጠልጥሎ ነበር፡፡ ይህ የግድግዳ ሰዓት ከርቀት ይታይ ነበር፡፡ የዚህ ሰዓት በዚያ ቦታ መገኘትና ከርቀት መነበብ ዜጎች ሥራቸውን ሰዓት በማክበር እንዲያከናውኑ ታስቦ ነበር፡፡ ይህም ሌላው የዘመናዊነት መገለጫ ነበር፡፡

12. የኤሌክትሪክ አገልግሎት

ኤሌክትሪክ የብርሃንና የኃይል ምንጭ የሆነ ዘመናዊ ቴክኖሎጂ ነው፡፡ በኢትዮጵያ የመጀመሪያው የኤሌክትሪክ አገልግሎት መስጠት የተጀመረው በ1923 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ 1930) ነበር፡፡ መጀመሪያ የኤሌክትሪክ አገልግሎት እንዲያገኝ የተደረገው ታላቁ የምኒልክ ቤተ መንግሥት ነበር፡፡ ይህ የሆነው የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ሥርዓተ ንግሥ በተከናወነበት ወቅት ነበር፡፡

13. ዘመናዊ የመከላከያ ሠራዊት

ዘመናዊ የመከላከያ ሠራዊት በተሳካ ሁኔታ የተመሠረተው በአፄ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት ነበር፡፡ በ1923 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1930) በውጭ አገር ሰዎች ዘመናዊ ሠራዊት የማሠልጠን ሥራ ተጀምሮ ነበር፡፡ ሥልጠናውን መጀመሪያ የሰጡት ለቤተ መንግሥቱ የክብር ዘብ ነበር፡፡ በ1928 ዓ.ም (እ.ኤ.አ በ1934) ዘመናዊ የሠራዊት ማሰልጠኛ ትምህርት ቤት በሆለታ ተቋቁሟል፡፡

ከላይ የቀረበው ዝርዝር በአስራ ዘጠነኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻና በሃያኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ ወደ ኢትዮጵያ የገቡ ዘመናዊ ተቋማትን ያመለክታል፡፡ ይሁን እንጂ ይህ ሂደት በሃያኛው ክፍለ ዘመንም ሳያቋርጥ ቀጥሏል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.3

ክንውን

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- የአድዋ ድል መታሰቢያ በሀገራችን ለምን በየዓመቱ ይከበራል?
- ጣልያን ኢትዮጵያን ለምን ወረረች?
- ኢትዮጵያውያን በጣሊያን ላይ ድል እንዲቀዳጁ አስተዋጾ ያደረገው ምክንያት ምን ነበር?
- የአድዋ ድል ለኢትዮጵያና ለመላው አፍሪካ ያለው ቁምነገር ምንድን ነው?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- በምትኖሩባቸው መንደሮች ወይም ከተሞች ወይም ገጠር አካባቢዎች ትምህርት ቤት፣ ሆስፒታል፣ ወይም ጤና ጣቢያ፣ የቧንቧ ውሀ፣ ሆቴል፤ ማተሚያ ቤት፣ ባንክ፣ ስልክና ፖስታ ቤት መቼ እንደተቋቋሙ በማጥናት ውጤታችሁን ለክፍል ውይይት አቅርቡ፡፡
- በአካባቢያችሁ ስለአንድነት አስፈላጊነት የሚነገሩ ተረትና ምሳሌዎች በመሰብሰብ የክፍላችሁ ተማሪዎች እንዲወያዩባቸው አድርጉ፡፡
- የአድዋን ድል ታላቅነት አስመልክቶ ከስምንት እስከ አስር ስንኞች ያለው ግጥም ጻፉ፡፡

1.4 የሕዝብ አሰፋፈርና የባህል ልዩነት እንዲፈጠር ጉልህ ሚና ያላቸው ምክንያቶች

የንዑስ ርዕሱ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች ይህንን ንዑስ ርዕስ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- በኢትዮጵያ ሕዝቦች መካከል የሕዝብ አሰፋፈር ልዩነት እንዲፈጠር ጉልህ ሚና ያላቸውን ምክንያቶች ትጠቀሳላችሁ፡፡
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሕዝብ አሰፋፈር ከአኗኗር ዘይቤ ጋር ያለውን ግንኙነት ታብራራላችሁ፡፡
- በኢትዮጵያ በከተማና በገጠር፣ በከፍተኛና በዝቅተኛ ሥፍራዎች በሚኖሩ ሕዝቦች መካከል ያለውን የባህልና የአኗኗር ዘይቤ ተመሳሳይነትና ልዩነት ትገልፃላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ሠፈራ
- ባህል
- ከተማ
- ገጠር

◈ የሕዝብ አሰፋፈር ልዩነት

- የአካባቢያችሁ ሕዝብ አሰፋፈር የተጠጋጋ ወይስ የተበታተነ ነው?
- የሕዝቡ ኑሮ የተመሠረተው በእርሻ ወይስ በከብት አርቢነት ነው?
- በሕዝብ አሰፋፈርና በምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ ላይ ልዩነት የሚፈጥሩ ሁኔታዎች ምንድን ናቸው?

የሕዝብ አሰፋፈር በሁሉም አካባቢዎች ተመሳሳይ አይደለም፡፡ በአንዳንድ ቦታዎች ሕዝብ ተጠጋግቶ ይኖራል፡፡ በሌሎች ቦታዎች ደግሞ ተበታትኖ ይኖራል፡፡ የምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴም እንደዚሁ ከቦታ ወደ ቦታ የተለያየ ነው፡፡ በአንዳንድ አካባቢዎች በእርሻ ላይ የተመሠረተ አኗኗር ሲታይ በሌሎች ደግሞ በከብት አርቢነት ላይ የተመሠረተ ይሆናል፡፡ የእነዚህ ልዩነቶች መንስኤ ምንድን ነው?

ምስል 1.17 በከፍተኛ አካባቢ የሚታይ የሕዝብ አሰፋፈር

ምስል 1.17 ከፍተኛ አካባቢዎች የሕዝብ አሰፋፈር ያለውን ገጽታ ያሳያል፡፡ ከምስሉ እንደሚታየው በከፍተኛ አካባቢዎች የሕዝብ አሰፋፈር የተጠጋጋ ነው፡፡

ምስል 1.18 በዝቅተኛ አካባቢ የሚታይ የሕዝብ አሰፋፈር

በዝቅተኛ አካባቢዎች የሚታይ የሕዝብ አሰፋፈር የተበታተነ ነው፡፡ በከፍተኛና በዝቅተኛ አካባቢዎች ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴም የተለያየ ነው፡፡ በከፍተኛ አካባቢዎች የሕዝብ ኑሮ በአብዛኛው በእርሻና በከብት እርቢነት የተመሠረተ ነው፡፡ በዝቅተኛ አካባቢዎች ደግሞ የከብት እርባታ ምጣኔ ሀብት በስፋት ይታያል፡፡ ይህን ርዕስ ጉዳይ ቀጥሎ በስፋት ትማራላችሁ፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች 1.4

ክንውን ሀ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

1. በከፍተኛና በዝቅተኛ አካባቢዎች መካከል ያለው የሕዝብ አሰፋፈር ልዩነት ምንድን ነው?
2. በከፍተኛና በዝቅተኛ አካባቢዎች በስፋት የሚታይ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ የትኛው ነው?
3. አካባቢያችሁ ከየትኛው ይመደባል? የአካባቢያችሁን ሕዝብ አሰፋፈርና ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ እያነጻጸራችሁ ለክፍላችሁ ተማሪዎች አስረዱ፡፡

◈ የባህልና የአኗኗር ዘይቤ ልዩነት

በከፍተኛና በዝቅተኛ አካባቢዎች መካከል ያለው ልዩነት በአሰፋፈርና በምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ ብቻ የተወሰነ አይደለም፡፡ ሌሎች በርካታ ልዩነቶችም አሏቸው፡፡ ዋና ዋናዎቹ የአመጋገብ፣ የአለባበስና የአኗኗር ልዩነቶች ናቸው፡፡

በባህልና በአኗኗር ዘይቤ ልዩነት ላይ ተጽእኖ የሚያሳድሩ ምክንያቶች

የሕዝብ አሰፋፈር በአየር ንብረት፣ በተፈጥሮ ሀብትና በመሬት አቀማመጥ መለያየት የተነሣ ሊለያይ ይችላል፡፡ ልዩነቱ እንዴት እንደሚፈጠር በዝርዝር እንመልከት፡፡

1. የአየር ንብረት

የአየር ንብረት በአንድ አካባቢ ለብዙ ጊዜ የሚታይ የአየር ሁኔታ ነው፡፡ ከአየር ንብረት ይዘቶች ዋነኞቹ የሙቀትና ቅዝቃዜ መጠንና የዝናብ ሥርጭት ናቸው፡፡ የአየር ንብረት በአንድ አካባቢ የሚስተዋልን የሕዝብ አሰፋፈር ሊወስን ይችላል፡፡ መለስተኛ ሙቀትና የተሰተካከለ የዝናብ ሥርጭት ያላቸው አካባቢዎች ለሰዎች ኑሮ ተመራጭ ናቸው፡፡ ምክንያቱም አካባቢዎቹ ለጤና ምቹ ከመሆናቸውም በላይ የተሰተካከለ የዝናብ ሥርጭት ስላላቸው ለእርሻ ሥራና ለከብት እርባታ ተስማሚ ናቸው፡፡ በእነዚህ ምክንያቶች የተነሣ ብዙ ሰዎች በአካባቢው ለመኖር ይመርጣሉ፡፡ ይህ ደግሞ የአካባቢው መሬት እንዲጣበብ ስለሚያደርግ የሕዝቡ አሰፋፈር የተጠጋጋ ይሆናል፡፡ ከፍተኛ ሙቀትና አነስተኛ የዝናብ መጠን ያላቸው አካባቢዎች ደግሞ ለኑሮ ተመራጭ ባለመሆናቸው ብዙ ሕዝብ አይሠፍርባቸውም፡፡ ስለዚህ የሕዝቡ አሰፋፈር የተበታተነ ነው፡፡ በእነዚህ ቦታዎች የከብት እርባታ በስፋት ይካሄዳል፡፡

2. የተፈጥሮ ሀብት

የሕዝብ አሰፋፈር ከተፈጥሮ ሀብት መኖርና ያለመኖር ጋር የተቆራኘ ነው፡፡ ውኃ ለመኖር ወሳኝ የሆነ የተፈጥሮ ሀብት ነው፡፡ ሰዎች ብዙውን ጊዜ ሰፍረው የሚታዩት በወንዝ ዳርና ውኃ በቅርበት በሚገኝባቸው አካባቢዎች ነው፡፡ ለም አፈር ሌላው የተፈጥሮ ሀብት ነው፡፡ ኑሮው በእርሻ ላይ የተመሠረተ ሕዝብ በአብዛኛው ሰፍሮ የሚታየው ለም አፈርና የተስተካከለ የዝናብ ሥርጭት ባላቸው አካባቢዎች ነው፡፡ ይህ ሁኔታ ሰዎች በአካባቢው እንዲኖሩ ስለሚስባቸው በአካባቢው የተጠጋጋ የሕዝብ አሰፋፈር ሊያስከትል ይችላል፡፡ በተቃራኒው በቂ የውሃ አቅርቦትና ለም አፈር የሌለባቸው አካባቢዎች ደግሞ የተበታተነ የሕዝብ አሰፋፈር ይኖራቸዋል፡፡

3. መልክዓ ምድር

መልክዓ ምድር ማለት በመሬት ላይ የሚገኙ እንደ ተራራ፣ ኮረብታ፣ አምባ ምድር፣ ሜዳና ሸለቆ የመሳሰሉትን የሚያጠቃልል የመሬት ገጽታ ነው፡፡ ይህ የመሬት ገጽታ በሰዎች የአኗኗር ዘይቤ ላይ ተጽእኖ ያሳድራል፡፡ ከሁሉም የመሬት ገጽታዎች መካከል አምባ ምድሮች ለኑሮ ተመራጭ ናቸው፡፡ የዚህ ዓይነት አካባቢዎች መካከለኛ ከፍታ ሲኖራቸው መለስተኛ ሙቀትና የተሰስተካከለ የዝናብ ሥርጭት አላቸው፡፡ እነዚህ አካባቢዎች ለጤና ምቹ ከመሆናቸውም በላይ ለም አፈርና ወንዞች የመሳሰሉ የተፈጥሮ ሀብቶች በስፋት አላቸው፡፡ ስለዚህም ለኑሮ ተመራጭ ናቸው፡፡

ሀ) ከፍተኛ ሥፍራዎች

ከፍተኛ ሥፍራዎች ለደህንነት ተመራጭ ናቸው፡፡ ምክንያቱም ጠላትን በቀላሉ ለመከላከል ያስችላሉ፡፡ ስለዚህ ሰዎች በከፍተኛ አካባቢዎች ተጠጋግተው ይኖራሉ፡፡ በዚህ የተነሣም የሕዝብ አሰፋፈር የተጠጋጋ ይሆናል፡፡

ለ) ዝቅተኛ ሥፍራዎች

ዝቅተኛ አካባቢዎች በአመዛኙ ሜዳና ሸለቆዎች የበዛባቸው ናቸው፡፡ እነዚህ አካባቢዎች ከፍተኛ ሙቀት ሲኖራቸው የተስተካከለ የዝናብ ሥርጭት የላቸውም፡፡ በተጨማሪም ውኃና ለም አፈር የመሳሰሉ የተፈጥሮ ሀብቶች እጥረትም ይታይባቸዋል፡፡ እነዚህ አካባቢዎች ለአጭር ጊዜ ብቻ ዘንቦ በሚያባራ መለስተኛ ዝናብ ሊበቅሉ የሚችሉ ሣርና እጽዋት ስለሚኖራቸው ለከብት እርባታ እንጂ ለእርሻ ሥራ አይሆኑም፡፡ የአፍሪካ ቀንድ አካባቢ በዝቅተኛ ሥፍራዎች የተሞላ ነው፡፡ የአካባቢው ሕዝብ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴም በአመዛኙ በከብት እርባታ ላይ የተመሠረተ ነው፡፡ በዝቅተኛና በከፍተኛ አካባቢዎች የሚኖሩ ሕዝቦች የተለያየ አለባበስ አላቸው፡፡ ከፍተኛ አካባቢዎች ቅዝቃዜ ስላላቸው ሰዎች ሙቀት ሰጭ ልብስ ይለብሳሉ፡፡ ዝቅተኛ አካባቢዎች ደግሞ ከፍተኛ ሙቀት ስላላቸው ገላን ለመሸፈን ያህል ቀለል ያለ ልብስ ይለበሳል፡፡ የአካባቢው የቤት አሠራርም ሙቀትን

ለመከላከል በሚያስችል መልኩ ይገነባል፡፡ በከፍተኛና ዝቅተኛ አካባቢዎች የሚበቅሉ ሰብሎችና የሚረቡ እንስሳት የተለያዩ በመሆናቸው ሁለቱ አካባቢዎች የተለያየ አመጋገብ ይኖራቸዋል፡፡ ስለዚህ በከፍተኛና ዝቅተኛ አካባቢ ሕዝቦች መካከል የባህል ልዩነት ይታያል፡፡ ባህል ምንድን ነው?

ባህል የአንድ ሕዝብ የአኗኗር ዘይቤ ነው፡፡ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴን ጨምሮ የቤት አሠራር፣ የአመጋገብ፣ የአለባበስ፣ የሐዘንና የደስታ አገላለጽ ሁኔታዎችና የሙዚቃ፣ መሣሪያዎች በአጠቃላይ የሕዝብ ባህል እና የማንነት መገለጫዎች ይባላሉ፡፡

◈የሕዝብ አሰፋፈር ሁኔታ በኢትዮጵያ

የኢትዮጵያ ጠረፋማ አካባቢዎች በዝቅተኛ ሥፍራዎች የተሸፈኑ ናቸው፡፡ በዚህ የተነሣ የሕዝቡ አሰፋፈር የተበታተነ ነው፡፡ የምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴም በከብት እርባታ ላይ የተመሠረተ ነው፡፡ የመካከለኛው የኢትዮጵያ መሬት በአምባ ምድሮችና በከፍተኛ አካባቢዎች የተሸፈነ ነው፡፡ በዚህ የተነሣ ብዙ ሕዝብ ለጤና ለእርሻ፣ ለከብት እርባታና ለደኅንነትም ምቹ በሆነ ሥፍራ ተከማችቶ ይኖራል፡፡ ስለዚህም በአምባ ምድሮች የሕዝቡ አሰፋፈር የተጠጋጋ ይሆናል፡፡

በከፍተኛም ሆነ በዝቅተኛ አካባቢዎች ሁለት ዓይነት ማኅበረሰብ ሊኖር ይችላል፡፡ እነርሱም የከተማና የገጠር ሕዝብ ናቸው፡፡

ምስል 1.19 የከተማ አካባቢ የሕዝብ አሰፋፈር

ይህን ምስል ከምስል 1.17 ጋር አነጻጽሩት የከተማና የገጠር ሕዝብ አሰፋፈር ልዩነቶችን ያመለክታሉ፡፡

1. የገጠር ሕዝብ አሰፋፈር

ይህ ዓይነቱ የሕዝብ አሰፋፈር ሥርዓት በግብርና ላይ የተመሠረተ ነው፡፡ የሕዝቦቹ አሰፋፈር ሁኔታ የተጠጋጋ፣ የተበታተነ ወይም የተራራቀ ተብሎ ሊገለጽ ይችላል፡፡

በገጠራቱ ኢትዮጵያ በርካታ መንደሮችን እናስተውላለን፡፡ እነዚህ መንደሮች የተቀራረቡ ወይም የተራራቁ የሳር ክዳን ያላቸው ጎጆ ቤቶች ናቸው፡፡ (ምስል 1.17 ና 1.18 ተመልከቱ)፡፡ የገጠር ሕዝብ አሠፋፈሮች ጊዜያዊና ቋሚ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ጊዜያዊ የገጠር አሰፋፈር የሚተገበረው ከቦታ ወደ ቦታ በሚዘዋወሩ አርብቶ አደሮች ነው፡፡

አብዛኛውን ጊዜ እነዚህ አርብቶ አደሮች በአንድ አካባቢ ለተወሰነ ጊዜ ይቆዩና ወደ ሌላ አካባቢ ይጓዛሉ:: የእንቅስቃሴዎቻቸው መንስኤዎች ምቹ ያልሆነ አየር ንብረት፣ የተፈጥሮ ሀብት (የግጦሽ ሥፍራና የውኃ) እጦት ናቸው:: በሌላ መልኩ በአንድ ሥፍራ በቋሚነት የሚታይ የሕዝብ አሰፋፈር በዘላቂነት የሚተገበሩ የግብርና ሥራዎች በአካባቢው መኖራቸውን ያመለክታል:: በዚህ ዓይነቱ አሰፋፈር ሰዎች በዘላቂነት ላልተወሰነ ጊዜ በአንድ አካባቢ ይኖራሉ:: ሰፋሪዎቹ በአካባቢው መሬትና ልዩ ልዩ ንብረቶች ይኖሯቸዋል::

2. የከተማ ሕዝብ አሰፋፈር

የከተማ አሰፋፈሮች ግብርና ነክ ያልሆኑ ምጣኔ ሀብታዊ ተግባራት ውጤት ናቸው:: እነዚህ ተግባራት ንግድን፣ ፀጉር ማስተካከልን፣ ፀጉር መሥራትን፣ የእንጨትና የብረት ሥራ እንዲሁም ልዩ ልዩ አስተዳደራዊ ሥራዎች ማከናወንን ያጠቃልላሉ:: በከተማዎች አካባቢ እንደ ትምህርት ቤቶች፣ ፖሊስ ጣቢያዎች፣ ሆስፒታሎች፣ ፍርድ ቤቶች የመሳሰሉ ማኅበራዊ ተቋማት ይገኛሉ:: እነዚህ ተቋማት ለከተማው ኗሪ በቅርበት አገልግሎት ይሰጡታል:: በገጠር ግን ይህ ሁኔታ አይኖርም:: በከተማ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ በንግድና በኢንዱስትሪ ላይ የተመሠረተ ነው:: የገጠሩ ግን በእርሻና ከብት እርባታ ላይ የተመሠረተ ነው:: በተጨማሪም የከተማ ሕዝብ የቤት አሰራር፣ የአኗኗር ዘይቤው የእርስ በርስ ግንኙቱ ከገጠሩ ይለያል:: በዚህ የተነሣ በሁለቱ ማኅበረሰብ መካከል የባህል ልዩነት ይታያል::

የክለሳ ጥያቄዎች 1.44

ክንውን ለ

ሀ. በእውቀት ላይ የተመሠረቱ ጥያቄዎች

- የዝቅተኛና የከፍተኛ አካባቢ ሕዝቦች የኑሮ ሁኔታ መለያየት ዋነኛ ምክንያቶች ምን ምን እንደሆኑ ግለጹ::
- በኢትዮጵያ በከተማና በገጠር ነዋሪዎች መካከል ያለውን የአኗኗር ሥርዓት ልዩነት አነጻጽሩ::
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ዓበይት የሕዝብ መተዳደሪያ እንቅስቃሴዎችን ጥቀሱ::
- የሕዝቦች አሰፋፈርና የኑሮ ሁኔታ ከቦታ ቦታ ለምን ይለያያል?
- ባህሎች ከቦታ ቦታ ለምን ይለያያሉ?

ለ. የሚሠሩ ተግባራት

- ከሚከተሉት ሕዝቦች ከሠፈሩባቸው አካባቢዎች አንዱን በመምረጥ ከዚህ በታች በተሰጠው መመሪያ መሠረት ጥናት አካሂዱ
  - በከፍተኛ ሥፍራ የሚገኝ ገጠር
  - በዝቅተኛ ሥፍራ የሚገኝ ገጠር
  - በከፍተኛ ሥፍራ የሚገኝ ከተማ
  - በዝቅተኛ ሥፍራ የሚገኝ ከተማ

መመሪያ

- መረጃዎችን ከሚከተሉት የተከረተ ነጥቦች አኳያ አሰባስቡ::
  - በአካባቢያችሁ የሚበቅሉ ዋና ዋና ሰብሎችን በተመለከተ
  - አርብቶ አደሮች ስለሚያረቡአቸው እንስሳት በተመለከተ
  - ለንግድ የሚውል ዋነኛ የግብርና፣ የኢንዱስትሪና የእንስሳት እርባታ ውጤቶች በተመለከተ
  - ለቤት ግንባታ የሚውሉ ቁሳቁስን በተመለከተ
- በአካባቢያችሁ የሚኖሩ ብሔር ብሔረሰቦችና ሃይማኖቶችን በተመለከተ መረጃ በማሰባሰብ ለክፍል ውይይት የሚሆን ዘገባ አጠናቅሩ::

የቁልፍ ቃላት ፍቺ

ቅሪተ ቁስ:- ከዘመናት በፊት በተፈጥሮአዊ ወይም ሰው ሠራሽ ምክንያት ተቀብረው የነበሩና በቁፋሮ የወጡ የተለያዩ መሣሪያዎችና የመገልገያ ቁሳቁሶች::

ቅሪተ አካል:- ከዘመናት በፊት ሞተው ወይም በተፈጥሮ ወይም በሰው ሠራሽ አደጋ የተቀበሩና በቁፋሮ የሚወጡ የእንስሳትና ተክሎች ቀሪ አካል::

ባህል:- የአንድ ሕዝብ የአመጋገብ፣ የአለባበስና የምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴና አጠቃላይ የአኗኗር ዘይቤ መገለጫ::

አንፃራዊ መገኛ:- በአካባቢ ከሚገኙ ተፈጥሮአዊ ወይም ሰው ሠራሽ ነገሮች ጋር በማነፃጸር የሚገለጽ የአንድ ነገር መገኛ::

ከተማ:- ከግብርና በስተቀር በሌሎች ሙያዎች የሚተዳደሩ በርካታ ሰዎች በተጠጋጉ ቤቶች ውስጥ የሚኖሩበት፣ ድርጅቶችና የመንግሥት መሥሪያ ቤቶች የሚገኙበት ቦታ፣ ሰፈራ፣ አካባቢ::

ገጠር:- ከከተማ ውጭ የሆነ ቦታ፣ ባላገር::

የቅሪተ አካል መገኛ ሥፍራ:- ጥንታዊ ቅሪተ አካላት ተቀብረው የሚገኙበት ወይም ተቆፍረው የሚወጡበት ሥፍራዎች ናቸው::

ማጠቃለያ

- የአፍሪካ ቀንድ በአህጉሩ ምሥራቃዊ ጫፍ የሚገኝ ክልል ነው፡፡ በሰሜን ምሥራቅ ከኤደን ባሕረ ሰላጤና ቀይ ባሕር፣ በደቡብ ምሥራቅ ደግሞ ከሕንድ ውቅያኖስ ጋር ይዋሰናል፡፡ ክልሉ አራት አገሮች አሉት፡፡ እነርሱም ኢትዮጵያ፣ ጅቡቲ፣ ኤርትራና ሶማሊያ ናቸው፡፡
- የአፍሪካ ቀንድ የጥንታዊ ሰው መገኛ ሥፍራ ነው፡፡ ለዚህ ማረጋገጫው ከኢትዮጵያና ከኬንያ በቁፋሮ የተገኙ የጥንታዊ ሰው ቅሪተ አካላት ናቸው፡፡
- በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ አካባቢ በርካታ ጥንታዊ መንግሥታት ነበሩ፡፡ ዋናዋናዎቹ ፑንት፣ ዳአማት፣ አክሱም፣ ዛግዌ፣ የሙስሊም ሱልጣኔት፣ ዳሞት፣ ወላይታ፣ ኢናርያ የመሳሰሉ ናቸው፡፡ ለየት ያለ አስተዳደር የነበራቸው እንደ ኦሮሞ፣ ሲዳማና ኮንሶ የመሳሰሉ ሕዝቦች ናቸው፡፡
- ቀደምት የኢትዮጵያ መንግሥታት ሕዝቦች በርካታ ታሪካዊና ፖለቲካዊ ስኬቶች አሉአቸው፡፡ ብዙዎቹ ከውጭው ዓለም ጋር የንግድ ትስስር ነበራቸው፡፡ የራሳቸው መሪዎችም ነበራቸው፡፡ መሪዎቹ ንጉሥ የሚባሉና ለየት ያለ ማዕረግ የነበራቸው ናቸው፡፡ ለምሳሌ የዳአማት ነገሥታት ሙካሪብ የሚል ማዕረግ ነበራቸው፡፡ እነዚህ መንግሥታት አብያተ ክርስቲያንን መስጊዶችንና ቤተመንግሥታትን ገንብተዋል፡፡
- የኢትዮጵያ ሕዝቦች በአንድ መንግሥት ሥር የተጠቃለሉት በ19ኛ ክፍለ ዘመን መጨረሻ ነበር፡፡ ሌሎች የአፍሪካ ሕዝቦች በቅኝ አገዛዝ ቀንበር ሥር የወደቁ ሲሆን ኢትዮጵያ ግን ነፃነትዋን ጠብቃ የኖረች ብቸኛ አገር ናት፡፡
- የሕዝብ አሰፋፈር ከቦታ ወደ ቦታ ይለያያል፡፡ በከፍተኛ ቦታዎች የተጠጋጋ አሰፋፈር ሲታይ በዝቅተኛ አካባቢዎች ደግሞ የተበታተነ አሰፋፈር ይታያል፡፡ በሁለቱ አካባቢዎች መካከል የምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ፣ የአመጋገብና የአለባበስ ልዩነትም ይታያል፡፡
- የአሰፋፈር ልዩነት አብዛኛውን ጊዜ የሚከሰተው እንደ አየር ንብረት፣ የተፈጥሮ ሀብት መኖርና የመከላከያ ብቃት በመሳሰሉ ምክንያቶች ነው፡፡ በገጠር አካባቢና በከተሞች አካባቢ የተለያየ ባህል ሊስፋፋ ይችላል፡፡ ባህል በአጠቃላይ የአንድ ማኅበረሰብ የአመጋገብ፣ የአለባበስና የአኗኗር ዘይቤ ነው፡፡

ምዕራፍ አንድ

የክለሳ ጥያቄዎች

ሀ. የሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ትክክል ከሆኑ እውነት ትክክል ካልሆኑ ደግሞ ሐሰት በማለት መልሱ::

1. ኬንያ ከአፍሪካ ቀንድ በስተምዕራብ ትገኛለች::
2. ከአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ኢትዮጵያ በስፋት ትልቋ ናት::
3. አክሱም በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ ቀደምት መንግሥት ነበረች::
4. የዛግዌ መንግሥት በውቅር አብያተ ክርስቲያን እጅግ የታወቀ ነው::
5. ከፋ ጥንታዊ ዳሞትን የተካ መንግሥት ነበር::

ለ. በ «ለ»ሥር የቀረቡትን መግለጫዎች «ሀ» ሥር ከቀረቡት ስያሜዎች ጋር አዛምዱ::

	ሀ	ለ
________	1. ሉዋ	ሀ. የመገበያያ ገንዘብ
________	2. ገጠር	ለ. የግብርና ምጣኔ ሀብት
________	3. እቴጌ ጣይቱ	ሐ. የወላይታ ነገሥታት ማዕረግ
________	4. ታቶ	መ. የኢንዱስትሪ ምጣኔ ሀብት
________	5. ሱልጣኔቶች	ሠ. የመጀመሪያው ዘመናዊ ሆቴል
________	6. ካዎ	ረ. የኦሮሞ የአስተዳደር ሥርዓት
________	7. ገዳ	ሰ. የሙስሊም ገዥዎች የወል ስም
		ሸ. የከፊቾ ነገሥታት ማዕረግ
		ቀ. የዳኣማት ገዥ
		በ. የመጀመሪያው ሆስፒታል
		ተ. የሲዳማ የአስተዳደር ሥርዓት

ሐ. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች ትክክለኞዎቹን መልሶች በመምረጥ ፊደላቱን በተተዉት ክፍት ቦታዎች ላይ አስፍሩ::

__________1. በአፍሪካ ቀንድ በስፋት ትንሿ ሀገር:-

ሀ. ሶማሊያ ለ. ኤርትራ ሐ. ኢትዮጵያ መ. ጅቡቲ

__________2. የጥንታዊ ሰው የቅርብ ጊዜ ቅሪተ አካል የትኛው ነው?

ሀ. ሰላም ለ. ኢዳልቱ ሐ. አርዲ መ. ሉሲ

__________3. በኢትዮጵያ ጠንካራ የሙስሊም ሱልጣኔት የነበረው፦

ሀ. ኢፋት ለ. ደዋሮ ሐ. ባሊ መ. ሐዲያ

_____________4. የአፍሪካ ቀንድ አገሮችን በሙሉ በግዛቱ ሥር አጠቃሎ የነበረው መንግሥት የቱ ነው?
ሀ. ዳሞት ለ. ዳማት ሐ.ፑንት መ. ዛግዌ

_____________5. ከ18ኛው ምዕተ ዓመት በኋላ ለእስልምና መስፋፋት እንደ ዋነኛ መተላለፊያ የነበረው፦
ሀ. ዘይላ ለ. በርበራ ሐ. አዱሊስ መ. ዳህላክ

_____________6. ጀጎል በመባል የሚታወቀው የግንብ አጥር ዙሪያውን የተገነባለት ከተማ፦
ሀ. ጎንደር ለ. አክሱም ሐ. ሰቃ መ. ሐረር

_____________7. በ18ኛው ክፍለ ዘመን የሊሙ ኦሮሞዎች በቁጥጥራቸው ሥር አውለውት የነበረው የመካከለኛው ዘመን መንግሥት፦
ሀ. ዳሞት ለ. ኢናርያ ሐ. ባሊ መ. አዳል

_____________8. ትግሬ በመባል የሚታወቀው ሥርወ መንግሥት የነበረው መንግሥት የቱ ነበር?
ሀ. ወላይታ ለ. ከፋ ሐ. ጌራ መ. ጎማ

_____________9. በግብርና የእርከን ሥራን ተግባራዊ በማድረግ የሚታወቅ ሕዝብ፦
ሀ. ቡርጂ ለ. ኮንሶ ሐ.ጌዴኦ መ. ሲዳማ

_____________10. ከሚከተሉት መካከል በወለጋ አካባቢ ተመሥርቶ የነበረው የኦሮሞ መንግሥት የትኛው ነው?
ሀ. ሊሙ ኢናርያ ለ. ጅማ ሐ. ሌቃ ነቀምቴ መ. ጌራ

መ. የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች በተስማሚው ቃላት ወይም ሐረጋት አሟሉ።

1. ለሕዝብ አሰፋፈር መለያየት ዋና ዋና ምክንያቶች _____________, ___________ እና_____________ ናቸው።
2. የሰላም ቅሪት አካል የተገኘው ___________________ ከተሰኘ ሥፍራ ነው።
3. በኢትዮጵያ ለመጀመሪያ ጊዜ የተቋቋመው ባንክ ________________ ይባላል።
4. ከታሪክ አንፃር በአሥራ ዘጠነኛና በሀያኛው ክፍለ ዘመናት በኢትዮጵያ የተከናወኑ ዐበይት ተግባራት _______ ______________________, ____________________ እና _______________ ናቸው።

ሠ. ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጫጭር መልሶች ስጡ

1. ሙካሪብ ምንድነው?
2. በአሥራ ዘጠነኛና በሀያኛው ክፍለ ዘመናት ወደ ኢትዮጵያ ከገቡ ዘመናዊ ተቋማት ሦስቱን ተናገሩ።
3. የአድዋ ድል ፋይዳዎችን ግለጹ።
4. የሚከተሉትን ሰዎች ለዩ?
   ሀ. ኢሚር አብዱላሂ
   ለ. ኢሚር ኑር ሙጃሂድ
   ሐ. ኢማም አህመድ
   መ. ኡመር ወላስማ
   ሠ. ጦና
   ረ. ጋኪ ሼሬቾ
   ሰ. ኢሚር አሊ ኢብን ዳውድ
5. እስልምና ወደ ኢትዮጵያ እንዴት እንደተስፋፋ ግለጹ።
6. የቅሪተ አካላት መገኛ ሥፍራዎች በኢትዮጵያ በየትኛው አካባቢ ይገኛሉ?
7. የኢትዮጵያን ቅርሶች እንዴት ከጥፋት መጠበቅ ይቻላል?

ረ. የቡድን ሥራ

- የከፍተኛና የዝቅተኛ አካባቢዎች አሰፋፈርን በመለየት፣
  - በምጣኔ ሀብት ያላቸውን ልዩነቶች፣
  - የሕዝብ አሰፋፈር ሥርጭታቸውን፣
- በገጠርና በከተማ የሚኖሩ ሰዎች ያላቸውን የባህል ልዩነት በዘገባ አቅርቡ።

ፍተሻ

የምታውቋቸውን ክንውኖች በመለየት በእያንዳንዱ ሳጥን ውስጥ ይህንን (✓) ምልክት አኑሩ።

1. የአፍሪካ ቀንድ መገኛን እገልፃለሁ። ☐
2. ሰላጤ መገኛን (ሰሜን፣ ደቡብ፣ ምዕራብ፣ ምሥራቅ) በመጠቀም የአፍሪካ ቀንድ መገኛን እገልፃለሁ። ☐
3. በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙ ሀገራት ስምን እጠቅሳለሁ። ☐
4. የአፍሪካን ካርታ በመጠቀም የኢትዮጵያን አንፃራዊ መገኛ አሳያለሁ። ☐
5. ሰላጤ(Cardinal) መገኛን (ሰሜን፣ ደቡብ፣ ምሥራቅና ምዕራብ) አቅጣጫዎችን በመጠቀም የአፍሪካ ቀንድ ሀገራት ዋና ዋና ከተሞችን እገልፃለሁ። ☐
6. በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙትን ዋና ዋና የቅሪተ አካላተና ቅሪተ ቁስ መገኛዎችን እለያለሁ። ☐
7. የቅሪተ አካላት ግኝቶችን ቅደም ተከተልና ጥቅማቸውን እናገራለሁ። ☐
8. በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙ ዋና ዋና ሀይማኖቶችን አመጣጥና ሽፋን እገልፃለሁ። ☐
9. በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ ያለው የሃይማኖት መቻቻል የረጅም ጊዜ ታሪክ ያለው መሆኑን በመገንዘብ አድናቆቴን እገልፃለሁ። ☐
10. ኢትዮጵያ የብዙ እምነት ተከታይ ሀገር መሆኗን በመገንዘብ እገልፃለሁ። ☐
11. ለጥንታዊ የኢትዮጵያና የአፍሪካ ቀንድ መንግሥታት ያለኝን አድናቆት እገልጻለሁ። ☐
12. ጥንታዊ የኢትዮጵያ መንግሥታት ታሪካዊና ፓለቲካዊ ክንዋኔዎች እለያለሁ። ☐
13. የኢትዮጵያውያን ልበ ሙሉነትና አንድነት ለአድዋ ድል የነበረውን ጠቀሜታ አብራራለሁ። ☐
14. በኢትዮጵያ ዘመናዊ የአኗኗር ዘይቤ መጀመር ስላበረከተው አስተዋፅኦ አስረዳለሁ። ☐
15. በኢትዮጵያ ሕዝቦች መካከል የሕዝብ አሰፋፈር ልዩነት እንዲፈጠር ጉልህ ሚና ያላቸውን ምክንያቶች እጠቅሳለሁ። ☐
16. በኢትዮጵያና በአፍሪካ ቀንድ የሕዝብ አሰፋፈር ከአኗኗር ዘይቤ ጋር ያለውን ግንኙነት አብራራለሁ። ☐
17. በኢትዮጵያ በከተማና በገጠር፣ በከፍተኛና ዝቅተኛ ሥፍራዎች በሚኖሩ ሕዝቦች መካከል ያለውን የባህልና የአኗኗር ዘይቤ ተመሳሳይነትና ልዩነት እገልፃለሁ። ☐